

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XXI, 3-4

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Marec - april 1974

20 let nazaj

Slovenska kulturna akcija pospešuje in posreduje kulturne stvaritve, zlasti slovenske. Pri tem ji je vodilo najvišja kakovost, ki je dosegljiva.

Slovenska kulturna akcija je poklicala v življenje pet odsekov, ki so filozofski, leposlovni, glasbeni, likovno-umetniški in gledališki.

V prvem poslovnem letu, ki ga začnemo z umetniškim večerom, bo nudila SKA vsega dvajset kulturnih prireditev.

Nadalje nameravamo izdati v prvem poslovnem letu knjigo „Vrednot“, dvomesečno leposlovno-umetniško revijo in še dve knjigi, najbrž leposlovni.

Gornja najava je natisnjena na predzadnji strani spominskega lista - sporeda za I. Umetniški večer SKA, 11. aprila 1954 v Buenos Airesu

dr. ignacij lenček je odšel

TRDO JE ZADELO to sporočilo. Ne samo njegove prijatelje, ki jih ni malo. Slovensko povojno skupnost v Argentini in v svetu, ki je precejšnja. Duhovske sodruge, ki so ga cenili, spoštovali in radi imeli. Rožmanov zavod v Adroguéju, kateremu je dal svoje najboljše moči in najzrelejša leta, pa mu še po selitvi v staro Evropo pomagal s krepkimi darovi. Mladi slovenski duhovniški svet v svobodi, katerega je vzgajal, klesal, utrjeval za begunskih dni koroških in laških taborišč, gostačenja v Praglji, pa spet v argentinskem San Luisu, nazadnje pri Buenos Airesu, kamor se je bil s profesorji vred selil del slovenske teološke fakultete.

Trdo je zadelo in grenko je zbolelo sporočilo, da je dr. IGNACIJ LENČEK v svojem polnem 67. jesenskem letu odšel, prav posebno Slovensko kulturno akcijo. Z njegovim tako nanaglim odhodom, se zdi, se je v Kulturni akciji nekaj zlomilo. Podrlo nekaj velikega. Zasekalo se vanjo nekaj trpkega. Kot da nam je nevidna roka stisnila golt. Neznana sila zlomila k tlom. Črna prepreka zastavila pot. Ker je bil dr. Ignacij Lenček Kulturni akciji več kot samo njen član: redni-ustvarjalni, ustanovni, podporni, njen velik dobrotnik še po odhodu iz Argentini, res, poslej še dvakrat dobrotnik. Več, pravim. Ker poznam spočetje in rojstvo Slovenske kulturne akcije. Poznam dobro, na globoko dr. Ignacija Lenčka odločilno prisotnost pri njenem nastanku, rojstvu, razvoju, vzponu. Zato zapišem: brez dr. Ignacija Lenčka bi Slovenske kulturne akcije ne bilo. Vsaj takšne ne, kot je svetu – slovenskemu in tujemu – poznana zadnjih dvajset let. Kaj pobud je dal, koliko nasvetoval, kakšne načrte zarisal in zapisal ob njenem spočetju, koliko potov prehodil, bogatijo prepričljivih misli izmenjal z ustanovniki in prvimi sodelavci, koliko dopovedovanja zmoget, da je ustanovi utiral in utrl pot, ji pomagal mimo porodnih bolečin – ni zapisano. Pa se ve. In je prav, da se ob njegovem odhodu v lepši svet zapiše. Vsaj v omenek. Kulturni akciji je bil še pred njenim vstopom v slovensko javnost resničen duhovni motor: mož, ki ravna po pameti; ki zna izbirati in izbrati pravi in najbolj primeren trenutek, da stvari dobro služi; ki zna iz početnega kaosa in prvih zmed ubrati pravo pot, izluščiti iz slepečega čada visoke cilje, voditi v zanesljivo smer, svetlo pokazati namene, seči po najprikladnejšem orodju, bistriti pojme, podpreti omahljive, potrditi odločne, krepiti prizadevne: vse pa z veliko ljubeznijo,

Lesorez akad. slikarke BARE REMEC
za spored I. umetniškega večera SKA

s širokim, nalezljivim nasmeškom, z vedro besedo, podprto in požlahtnjeno z zdravo šegavostjo. Vse to je bil doktor Ignacij Lenček Kulturni akciji. To in več.

Odšel je. Brez slovesa. Na tiho. Takšen je bil v življenju. Ni se silil v prve vrste, četudi so ga razmere neenkrat potisnile tja. Prav verjetno, da se je v trenutku, ko je sedel na Harontov brod, ki ga je zapeljal čez Stiks, nasmešnil našemu bregu in nam še z barke zaklical svojo poslednjo šalo. Kot da ni poslednja. Kot da bo jutri in pojutrišnjem in še dolga leta ubiral in razdiral nove. Ki so nas dvigale. Umirile vznurjenja med nami. Osončile včasih zares zaobljeno in zamegleno pot kulturnega ustvarjalca v zdomstvu.

Odšel je. Prav za dvajsetletnico Slovenske kulturne akcije, ki ji je dal največ, kar je mogel dati – svoje srce. Prav na taisti 11. april, ko je ustanova pred dvajsetimi leti – takrat je bila cvetna nedelja – stopila pred slovensko javnost s svojim I. umetniškim večerom. Kot da bi hotel povedati: „Dvajset let sem vam dal. Kulturna akcija je učakala svojo zrelost. Počivat grem, ker sem truden.“

Truden je dr. Ignacij Lenček prav zagotovo bil. Po tolikem delu. Prizadevnem in le prevečkrat skritem. Trdem delu. Duhovnik širokih razgledov in razsežnega obzorja. Svetovljan, ki ga je izklesal rimski Germanik, kot je bil izklesal premnogo drugo pomembno slovensko osebnost v duhovskih vrstah. Logik s presenetljivo ostrino. A njegova logika je bila nadahnjena s posebno karizmo: ni bila logika matematika, ne suhega razuma, ne mrzle zaznavnosti in samouvidnosti. Njegova logika je bila prej kot dosežek razuma žlahtnost njegovega srca. Njegove dobrote. Človeka, ki ima sočloveka zares rad. Ne samo po besedi. Po srcu. Zato je bilo poslušanje njegovih filozofskih in teoloških razglabljanj, pa branje njegovih esejev o moralnih vrednotah, zapisov o družbenih trenjih, komentarjev o svetovnih dokumentih, poslušalcu in bralcu v resnično slast. Znal si je osvojiti študirane, pa je znal seči do srca tudi najbolj preproste. Nekaj svojsoj karizmatičnega je bilo v njem; nekaj, kar je menda lastno vsem germanikom, vsaj slovenskim, ki jih poznam. S taistim karizmatičnim čarom je uspel požlahtniti in poprijetniti tudi Slovensko kulturno akcijo že takoj ob njenem početku. Njegova predavanja in diskusije v prvih letih – kdo naj pozabi večere, ko nas je seznanjal s tezami in protitezami prav takrat modernega eksistencializma? – so bila zares zaželena, polno obiskana, plodno sprejeta, živahno razpravljana. Knjige res ni napisal nobene. A če bi se kdo polotil zbiranja vsega, kar je bil v življenju dr. Lenček napisal, predaval, objavil, uredil, razsežna in globoka pojasnila pristavil, bi bilo takšnih zapisanih vrst ne le za eno, marveč za več zares vrednih knjig. Nazadnje: vse njegovo življenje je odprta knjiga. Iz nje bomo zanesljivo brali poslej, ko se nam že smehlja od onstran.

HUDO NAM JE, dragi Nace – tako so Te zvali prijatelji, – hudo, pravim, ker si odšel z doma daleč od nas. Da Ti niti roke nismo mogli stisniti. Niti rože položiti na Tvojo krsto. Niti grude slovenske prsti vreči v Tvoj grob. Slovenske prsti, ki si jo iz srca ljubil. Zanj vse dal. Si volil izgnanstvo in trdote begunstva. Izbral pozabo in odrinjenost namesto visokih mest. Ker si hotel biti z nami, ki smo si volili svobodo. Svobodnjak si bil do poslednjega vlakna. Svobodo in svobodnost si ljubil čez vse. O njej si govoril, pisal, jo oznanjal. V Kulturno akcijo si prav Ti zatisnil pečat svobodnjaškega duha, ki zna in zmora gledati v sočloveku, v vsakem in slehernem, enakovrednega svobodnjaka. Prav zato je Kulturna akcija že od početnih dni na široko odprta ustvarjalcem različnih zrenj, svojskih zaznav, izrazite osebne barvitosti. Ki jih pa vse druži bistvena osnova: krščansko zrenje na svet, na njegovo pojavnost, na življenje. Ta širina, ki si nam jo oznanjal že skoraj deset let pred zadnjim koncilom, je morda največje delo, ki si ga bil v Kulturni akciji opravil. In najvrednejše. Ki preseže vse druge Tvoje neravno majhne ustvarjalne dosežke. Ki nam je zanesljivo poročstvo, da smo ubrali in ubiramo pravo pot. V svobodno ustvarjalnost. V krščansko ustvarjalnost. Po ljubezni evangelija – ki je najvišje oznanilo Svobode.

Svobodnjak si bil tudi v jesenskih zemskih dneh. Do praga domovine si prišel. Čez prag nisi stopil. Morda si z graških štajerskih razlegodv ujel nadih slovenske štajerske, z njim odmev domačih zvonov. Morda si v poslednjem obstanu prisluhnul celo šenklaškemu velikemu zvonu, ki Ti je bil dolga leta varen budnik in zanesljiv klicar; ali pa nunskega trijancu, ki Te je fantiča, pozneje študenta klical ministrirat pred tron Sv. Trojice. Kjer si čez leta zapel svoj novomašni Gloria in excelsis. Zdaj ga poješ bred božjim tronom. Ker upamo, da ga poješ, nam je Tvoj odhod znosnejši, četudi boli in bo bolel še dolgo. Pa ker vemo, da je naše življenje na tem zemskem planetu samo prehod. Iz sivega v sončno življenje. Ki ga Ti, Nace, upamo, živiš.

Najmlajši med ustanovniki Slovenske kulturne akcije bi Ti rad stisnil desnico. Zmeraj sem verjel, da Ti jo bom še kdaj. Bog je drugače odločil. Sprejem in sprejmemo. Kot najmlajši iz tiste Tvoje prijateljske družine izpred dvajsetih let Ti namesto nageljna na grob voščim v onstran, kjer si zdaj:

NACE LENČEK! Hvala za dobroto, ki si jo delil med nas v obilju; hvala za Tvoje plodno delo, ki si ga s tolikšno ljubeznijo opravil v Slovenski kulturni akciji; hvala za Tvoj slovenski ponos pravega svobodnjaka, s katerim si nas po-
jil; hvala slednjič za pravo evangelijsko širino Tvojega duhovništva in krščanstva: vodilo nam bo poslej.

V Tvojo opombo, Ignacij Lenček:

Zdravstvuj in pomni nas!

nikolaj jeločnik

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

z grenko žalostjo znani vsem članom, sodelavcem in prijateljem,
da je v letošnjem velikem tednu v štajerskem Gradcu k Najvišjemu Duhovniku
odšel po plačilo njegov zvesti duhovnik

univ. prof. dr. IGNACIJ LENČEK

naš ustanovni, ustvarjalni član in veliki dobrotnik

njegov spomin bo med nami živ, njegove duše se bomo spomnili pri zadušni maši v soboto,
18. maja 1974 ob 19.15 v slovenski kapeli Ma rije Pomagaj v Slovenski hiši, v Buenos Airesu.

ODBOR SKA

kulturna akcija je samo ena

ob dvajsetletnici slovenske kulturne akcije

FEBRUARJA 1954 je bil ustanovni občni zbor Slovenske kulturne akcije. Nova ustanova je stopila v slovensko javnost po svojih odsekih in z založbo z načrtno smotnostjo dela, ki naj bi zajelo ne samo kulturno ustvarjanje v Argentini, marveč celotno kulturno področje slovenske emigracije. Emigracijo naj bi Kulturna akcija kulturno razgibala, obenem pa si je nadelala nalogo, da uveljavi in postavi ob kulturno delovanje v domovini kot enakovredno in enakovredno tudi ustvarjanje tistega dela našega naroda, ki živi sicer v svobodi, toda v najbolj ovirajočih okoliščinah.

Slovenski kulturni delavec je v novih razmerah v prisiljenem zdomstvu po letu 1945 postal deklasiran občan, ročni delavec, ki se je prvenstveno boril za svoj vsakdanji kruh; toda njegov duhovni poklic ga je silil v ustvarjanje in njegova narodna zavest v afirmiranje slovenstva tudi v še tako nevhvaležnih okoliščinah. Ena prvih nalog, ki si jo je naložila Slovenska kulturna akcija že na ustanovnem občnem zboru, je bila prav ta: kako dati slovenskemu kulturnemu delavcu, po sili težaku, nove volje in možnosti da se uveljavi kot nosilec ustvarjajočega duha v vsej polnosti; po drugi strani pa, kako zainteresirati slovensko emigracijo za to delo, da ga podpre, omogoči in sprejme kot svojo odločujočo vrednoto v tujini. Ubijati malodušnost v ustvarjalcu in dvigati ljubezen do kulture med občinstvom: to dvoje je bilo tudi gibalno za ustanovitev Slovenske kulturne akcije pred dvajsetimi leti.

Kulturna akcija je tedaj napisala svoj namen v 1. členu svojih ustanovnih pravil: „Slovenska kulturna akcija je družba, ki ima namen pospeševati kulturne stvaritve, zlasti slovenske, in to v krščanskem smislu.“ Na občnem zboru 22. marca 1969 pa so bila sprejeta nova pravila, katerih 1. in 3. člen se glasita: „Slovenska kulturna akcija je organizacija zamejskih in zdomskih kulturnih delavcev, ki žele z ustvarjalnim in posrežovalnim delom pomagati pri ustvarjanju in širjenju kulturnih vrednot, posebno slovenskih. – Idejni temelj organizacije je naravni etični zakon, potrjen in izpopolnjen po krščanskem svetovem nazoru.“

Tak je njen idejni temelj tudi ob dvajsetletnici.

Kdor brezstrastno in nepristransko primerja oba člena pravil, ki sta v osnovi Slovenske kulturne akcije, bo lahko presodil, kako brez osnove je poimenovanje nekaterih, ki ločijo dvoje idejno nasprotnih si Slovenskih kulturnih akcij: SKA I. do 22. marca 1969, in SKA II. po tem dnevu. Resnica je, da se idejni temelj organizacije ni spremenil, ter da se od 22. marca 1969 do danes ni pregrešila Slovenska kulturna akcija v nobeni svoji publikaciji, pisanju ali prireditvi zoper ta idejni temelj. Zato je razlikovanje Slovenske kulturne akcije v dve nasprotujoči si organizaciji zlobno podtaknjeno v propagandne namene tistih, ki na tem „idejnem“ raz-

doru zidajo svoj uspeh. Zato stoji: SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA JE SAMO ENA! Res pa je, da so se metode urejanja publikacij, nastopov in prireditve spremenile, kajti te ustvarjalne dejavnosti so vse bolj odraz značajev različnih ustvarjalnih osebnosti; res je tudi, da je se delovanje Slovenske kulturne akcije odtegnilo političnim trenjem in se usmerilo v potrjevanje naravno etičnih in krščanskih kulturnih vrednot tako doma kakor v svetu. To nalogo posredovanja pa ima gotovo slednji med nami, ki se zaveda globalnega slovenstva kot narodne enovitosti iz zgodovinske tradicije. Ta pa zahteva, da se kulturno delo emigracije vrednoti prav tako kot del celotne slovenske kulture, kot da po drugi strani tudi mi ne smemo mimo kulturnega razvoja v domovini, posebno še, kolikor ga skuša ta ustvarjati iz naravno etičnih, predvsem še krščanskih duhovnih globin.

Pri vsem tem pa se Slovenska kulturna akcija zaveda, da je ustvarjena predvsem za kulturno afirmacijo „zamejstva in zdomstva“ in za razpravljanje o aktualni problematiki iz našega „meddobja“.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA je vstopila v svojo dvajsetletnico NEPRETRGANEGA obstajanja s svojo ustvarjalnostjo, s svojimi publikacijami, s svojimi knjižnimi izdajami, z rednimi kulturnimi večeri v Buenos Airesu, ki gredo že v 21. sezono, z gledališkimi predstavami, s koncerti, z likovnimi razstavami, z znanstvenimi ekskurzijami, s stiki s svojimi člani po drugih celinah... Gotovo veliko kulturno delo, morda najpomembnejše med slovensko emigracijo po letu 1945, saj ga priznavajo sedaj tudi že kulturni zgodovinarji v domovini, vkljub oficijelnemu ignoriranju emigrantske eksistence sploh, kaj šele njene kulturne pomembnosti.

Kulturno delo je izraz naše vitalnosti in delež Slovenske kulturne akcije pri tem uveljavljanju je gotovo med najpomembnejšimi postavkami v zdomstvu.

O naših prehojenih dvajsetih letih bo sodila zgodovina, o poti naprej pa bo odločala naša sodobnost, tako kulturni delavci sami s svojo ustvarjalnostjo, kakor občinstvo s svojo moralno in gmotno oporo. Prav kakor je bil ob ustanovitvi zapisal pokojni Marjan Marolt: „Nekaj tega dela mora uspeli, če bodo ljudje na eni in drugi strani na svojih mestih.“ Danes smo v krizi prvih, kakor drugih; ustvarjalcev, kakor kulturnih odjemalcev. Upamo tako v prve, kakor v druge, da se ne bodo umaknili s svojih mest. Uspešna dvajsetletna tradicija Slovenske kulturne akcije terja to vztrajnost za slovenstvo – od obeh strani.

Slovenska kulturna akcija je vredna njune ljubezni in žrtve.

dr. tine debeljak
predsednik slovenske kulturne akcije

utrinki

jan lechon - tine debeljak, velikonočna

Med vrbami gre pot čez zeleno loko,
čez kamne teče potok v ozki strugi,
prvi mlečki in zlatice v žolti vijugi,
škrjančki žvrgolé izpod neba visoko.

Sred loke té z jutranjih ros bleščavo
(ljudje za praznike pojó, gredeó to pot!)
gre zdaj polnag in bos Kristus Gospod,
v prebiti dlani z velikonočno zastavo.

Nasproti gre kmetica. Zlate kite.
Domače krilo, pas v okraskih rožnih.
Spoznala Rešenika je s podob pobožnih,
pala na kolena in vzklíknila: „Moj Kriste!“

Z glavo udarja v tla, v srcu obupen žal.
A Kristus nad klečeče skloni se telo
rekoč: „Povej ljudem, naj več ne jokajo:
dva dni sem ležal v grobu, zdaj sem od mrtvih vstal!“

alessandro manzoni - vinko beličič, svete himne

odlomek iz knjige z gornjim naslovom, ki je o vseh svetih 1973 izšla
pri založbi mladika v trstu za stoletnico poetove smrti

VSTAJENJE

Vstal je: le kako izpuštila
plen svoj smrt je nevesela?
Črna vrata ktera sila
strla je in spet otela
njega, štetega k mrličem?
Jaz Boga za pričo kličem,
ki ga od mrtvih je pozval,

vstal je: nič več svete glave
prt mrtvaški ne zakriva;
vstal je: prazne so ponjave,
prazen grob, ob njem počiva
zvrnjeni pokrov vrh grude:
kot iz vinjenosti hude
je Gospod v življenje vstal.

Kot popotni spet ves živ je
in ga ne plaše daljave,
ko se v gozdu odpočil je,
in igrivo strese z glave
list, ki se je utrgal z veje
suh ter lahno in lahneje
sukajoč se obstal na njej:

prav tako pokrov kamniti
proč z izdolbene votline
pahnili je ta Zmagoviti,
ko je duša spet iz temine
predpekla ob Gospodu stala
in molčečemu dejala:
Vstani, jaz sem tukaj, glej.

Kaka vest namah predrami
dremajoče Izraela!
On, Emanuel, Bog z nami,
vrata je odprl vesela!
O dremotni od čakanja,
zdaj je konec vzdihovanja:
on je tu, Odrešenik.

Kdo brez njega pomoči se
kdaj vzdignil v raj bi slavni?
V mračni predpekel spusti se,
vas mu iztrga, očetje davni:
zaželeni skoz vekove
strl je Satana okove,
časa obljubljeni Mejniki.

Tankomiselnim prerokom,
ki iz bodočnosti so brali,
kot pazljivim oče otrokom
pravi, kar že tone v dalji,
Sonce se razkril je tisto,
ki skoz njih besedo čisto
Bog ga svetu obljubil je.

Ko sta Agej in Izaija
zemlji vsej zagotovila,
da jo otme nekoč Mesija;
ko v skrivnost je misel rila,
vrsta dni bila preštetja,
na še nerojena leta
Danijel se spomnil je.

Bil je zor; in zasolzene
so nad Križanim tožile
Magdalena in druge žene;
glej, kako se užalostile
Siona so vse brežine,
straža v službi pa temine
je omedlela od strahu.

Mladec biti nevsakdanje
lahno sede na gomilo;
ves obraz mu je sijanje,
snežnobelo oblačilo.
Na vprašanje žene blede
vljudno reče te besede:
Vstal je od smrti, ni ga tu.

Stran z otožjem liturgije
in z vijoličastimi odeli:
zopet naj zlato zasije.
Mašnik, stopi v štoli beli
danes pred oltar svečani,
ko lestenci so prižgani,
pesem Vstalemu zapoj!

Od oltarja je zaorila:
Mati, zdaj raduj se v slavi!
Tisti, ki si ga nosila
in je živel v naši opravi,
vstal je, kot je napovedal.
Čuj nas! Sam je zapovedal:
tvoja prošnja – zakon tvoj.

Bratje, iz cerkva odmeva
danes le radost brez meje,
vsakomur z obraza seva:
svet je vkup, gosti se, smeje;
mati izbrane obleke iz skrinje
vzame, ž njimi dragotine,
vanje obleče svoj drobiž.

Zmerno uživa naj bogati,
z mize vsake obilje sije;
kar si uspel privarčevati
ob pripravljanju gostije,
naj konča pod skromno streho
revežu v radost, uteho,
danes naj ublaži mu križ.

Proč uživaštvo nepreudarno
in zabave razuzdane:
saj to ni veselje čarno,
ki pravičnim dušo gane;
marveč tiho, v srcu skrito,
znamenje radosti očito,
ki jo hrani sveti raj.

Blagor jim! Vse lepše zanje
vzhaja sonce svetke take;
kaj pa ta, ki uporen stran je,
o brezumnež, ubral korake,
na zlo pot, ki v pekel vodi?
Le kdor za Gospodom hodi,
vstal z Gospodom bo nekdanj.

Novembra lani je založba Mladika v Trstu ljubiteljem lepe slovenske knjige podarila svojsko darilo: slovensko prepesnitev SVETIH HIMEN (Inni sacri) slovitega italijanskega romantičnega pesnika, dramatika in pisatelja Alessandra Manzoniya: stoletnico njegove smrti je takrat počastil kulturni svet. Prepesnitev je oskrbel redni član literarnega odseka Slovenske kulturne akcije, pisatelj, pesnik in esejist VINKO BELIČIČ, profesor v Trstu. V knjižici, ki obsega 85 strani prikupnega formata z izredno lepim tiskom, so zbrane celotne Manzoniyeve Svete himne: Božič, Trpljenje, Vstajenje (to smo ponatisnili zgoraj), Binkošti in Ime Marijino. Prevajalec je zbirki napisal tudi tehten uvod o Manzoniyu, hkrati pa je posamezne himne pospremil še s posebnim bibliografskim in vsebinskim uvodom, kar daje zbirki še posebno ceno. Zares vreden dosežek pa je dvojezični natis

himen: na levi strani italijanski izvirnik v poševnem natisu, na desni vsake pesnitve pa slovenska prepesnitev v pokončnem. Čeprav zbirka po straneh ni obsežna, je pa po formalni predstavitvi, po zares skrbni pripravi in strokovni zagledenosti v snov, posebej pa po umetniški potencialnosti s slovenske prepesnitve – tu se nam Beličič izkaže za izrednega mojstra prevajalske umetnosti – ta novi dosežek slovenske zamejske publicistike pravi biser in sega prav zanesljivo v sam vrh slovenske književne ustvarjalnosti v svobodi. Zbirko, ki se na naslovni strani predstavlja z Manzoniyevim portretom, je moderno umirjeno opremil Edward Žerjal, natisnila pa jo je tiskarna Graphart v Trstu.

Novi Beličičevi stvaritvi se Kulturna akcija iz srca veseli: ponosni smo nanjo. Mladiki pa za ta knjižni dar čestitamo.

prvi umetniški večer leta 1954

S P O R E D :

I.

SLOVENSKA POKRAJINA

Razstava slik iz tujakšnih zasebnih umetnost
nih zbirk

II.

MISEL, MELODIJA IN KRETNJA

1. Govor predsednika SKA g. Rude Jurčec

2. Lojze Geržinič:

BALADA O MATERI

Dramska kantata na besedilo Jeremije
Kalina iz „Velike črne maše za pobite Slo-
vence“ za soliste, ženski pevski zbor, ženski
recitacijski zbor in klavir.

Sodelujejo:

Alt solo Roza Golob
Bariton solo Božo Fink
Soprana I. Marija Fink-Geržiničeva
in Tatjana Vovkova
Soprana II. Marta Fink in
Majda Markeževa
Alta Neda Fink in
Kristina Prijatelj
Klavir avtor
Scenska priredba Nikolaj Jeločnik

Zbor recitatork: Pavči Maček, Vanda Majcen,
Nika Igličeva

O d m o r

notranja stran spominskega lista-sporeda za I. umetniški večer

3. Gojmir Krek: Slovanski capriccio;

Benjamin Ipavic: Fantazija po na-
pevih Jenkove pesmi „Naprej“.

Klavir: prof. Anđica Kralj.

4. Iz trdnih temeljev — kvišku! (Marijan
Marolt).

5. Henri Ghéon:

Drugo dejanje iz misterija:

IGRALEC IN MILOST

Sodelujejo:

Režiser Marijan Willempart
Popeja Nataša Zajc
Albina Milka Rezelj
Feliks Maks Nosé
Genezija Mirko Rojak

Na povelje cesarja Dioklecijana, ki so nanj
globoko vplivali junaški nastopi preganjanih
kristjanov, je napisal pesnik Polidor dramo o
mučencu — stotniku Hadrijanu; režiser Gene-
zija je moral igro naštudirati in igrati glavno
vlogo. V igro in vlogo se je tako poglobil, da je
postal sam kristjan. Poleg Genezija nastopijo
tu njegov brat Feliks, ki se skriva kot kristjan,
cesarjeva konkubina Popeja, ki pa ljubi Gene-
zija, in mlada igralka Albina.

PRED DVAJSETIMI LETI, 11. aprila 1974, je Slovenska
kulturna akcija stopila pred slovensko javnost v Buenos
Airesu s svojim I. umetniškim večerom, ki jih poslej, z
vedno novimi ustvarjalnimi izkustvi, pripravi vsako peto
leto. GLAS Slovenske kulturne akcije je v majski, 2. števil-
ki I. letnika (1954) na 2. strani objavil kratko kroniko o tem
večeru. Poročilo objavljamo po dvajsetih letih kot dokument.

Napisal ga je bil takratni tajnik Kulturne akcije Marjan
Marolt, ki se ni podpisal. Da pa tiste zapisane vrstice o prvi
javni predstavitvi Slovenske kulturne akcije zadobe svojo
docelno dokumentarično vrednost, jih bomo v prispisu v
majskem Glasu dopolnili z navedki in imeni, ki jih je kronist
takrat prav verjetno nehote prezrl.
Piše kronist pod naslovom:

UMETNIŠKI VEČER

Na cvetno nedeljo je priredila SKA svoj prvi letošnji kultur-
ni večer. Ker so bile na sporedu slikarska razstava, krstna
izvedba kantate, klavirske skladbe in uprizoritev odlomka
iz odrskega vledela modernega dramatika, je bil naziv
„umetniški večer“ pač upravičen.

Večer se je vršil v dvorani na Montevideu, ki ima za pri-
redbo razstave pripravno avlo. Razstavo sta uredila akad.
slikarica Bara Remec in kipar Franc Ahčin, kar ni bilo še
nikjer povedano, pa naj ne bi ostalo anonimno.

Večera se je udeležilo okrog 200 rojakov. Med njimi so bili
najvidnejši predstavniki našega javnega in kulturnega živ-
ljenja, tako direktor slovenskega dušnega pastirstva rev.
Anton Orehar, član Narodnega odbora ravnatelj Bogumil
Remec, predsednik Društva Slovencev ing. Albin Mozetič,
predsednik SKAS ravn. Ivan Prijatelj in predsednik SKKS
univ. prof. dr. Ignacij Lenček. Poleg ustvarjalnih in rednih
članov SKA je bilo navzočih več kulturnih delavcev, med
mladino pa zlasti lepo število akademikov.

Še pred pričetkom napovedane ure je prišlo precej ljudi,
ki bi si radi v miru ogledali razstavljeno kolekcijo sloven-
skih umetnin. Lastniki umetnin so storili generozno dejanje,
da so posodili svoje tako dragocene likovne vrednote. Prav
ta njihova gesta je bila deležna posebnega priznanja in žal
nam je, da so v svoji skromnosti odklonili objavo svojih
imen, da se jim ne moremo javno imensko zahvaliti.

Kritika ni naš namen tukaj. Vsi pa smo bili veseli številnih
čestitk s strani obiskovalcev in stalnega njihovega zatrdjeva-
nja, da so tovrstne prireditve zelo pogrešali in da je bil
skrajni čas, da smo pričeli.

Obžalovali smo, da se pesnik Jeremija Kalin ni mogel ude-
ležiti krstne izvedbe kantate, komponirane na njegovo be-
sedilo. Sicer pa je „Balada o materi“ le del uglasbitve
„Črne maše“ in upamo, da bomo celotno Geržiničevo delo
kmalu lahko slišali v prisotnosti obeh avtorjev.

Ob priložnosti tega umetniškega večera je nanovo vstopilo
v članstvo lepo število obiskovalcev.

goršetov križev pot v ljubljanski stolnici

26. februarja 1974 je uredniku Glasa pisal daljše pismo akad. kipar FRANCE GORŠE. V pismu posebej omenja, da je sklenil križev pot za ljubljansko stolnico. Piše:

„Križev pot je bil končno srečno dovršen za ljubljansko stolnico in posvečen 24. februarja. Pomožni škof Stanko Lenič pa tudi nadškof Pogačnik sta mi čestitala k uspešni delu in povedala, da sta vesela, da ima sedaj tudi ljubljanska stolnica eno moje delo. Sedaj pa se pripravljam za druga večja dela, ki jih imam izvršiti v bližnji bodočnosti v Slovenii in na Koroškem.“

Naš tednik, ki izhaja v Celovcu, je novembra lani prinesel pogovor svojega urednika z rednim članom Slovenske kulturne akcije akad. kiparjem Francetom Goršetom. Bilo je to malo po tistem, ko si je mojster urejal svoj dokončni dom na Koroškem, v Svečah v Rožu. Razgovor koroškega urednika s kiparjem je ponatisnil 29. novembra lani tudi tržaško-goriški Novi list (str. 6). Od tu povzemamo tehtne in globoke Goršetove misli o kiparjenju in rezbarjenju križevih potov, ki jih je v zadnjih 25 letih ustvaril lepo število: eden je tudi v kolegijski kapeli Rožmanovega zavoda v Adroguéju pri Buenos Airesu, drugi pa je slikovno dopolnilo k prvi knjigi poezije, ki jo je 1954 izdala Slovenska kulturna akcija, pesnika Vladimira Kosa Križev pot prosečih.

Urednik Našega tednika: V Nedelji sem pred časom bral, da si nenehni potnik, ki v svojih delih podoživlja človeško usodo, razglablja o pomenu žrtve in trpljenja in se ob svojem ustvarjalnem delu pripravlja za večnost. Zato se s posebno ljubeznijo posvečaš križevim potom. Ustvaril si jih že dvanaest, in kot vidim, trinajsti je že v nastajanju.

Gorše: Ta misel je zame zelo vzpodbudna, je lepa in tudi resnična. Zadeva bistvo mojega umetniškega nazora, vendar bi glede priprave na večnost dejal, da se človek vse življenje pripravlja na večnost. Prosim Boga in želim si, da mi bo dano, se še dolgo časa v ustvarjalnem snovanju pripravljati na večnost. Sedaj, ko imam svoj lastni dom, čutim v sebi nove energije, novo in intenzivnejšo željo po ustvarjanju.

Križev pot, ki ga sedaj pripravljam, je namenjen za stolno cerkev v Ljubljani. Res je že trinajsti, toda križev pot je zgodba o trpljenju in žrtvovanju, o poveljanju in odrešenju. Pri tem se človeku in umetniku vedno znova stavlja vprašanja o izvoru in namenu življenja. Posebno pa mora umetnik stremeti za tem, da doseže vedno globljo, vsebinsko in oblikovno bolj dognano izpoved svojega umetniškega doživljanja in hotenja. Zato se vsakokrat pojavljajo nova globlja vprašanja in vsakokrat tudi nova spoznanja. Umetnost je pač iskanje, približevanje popolnosti.

Novi križev pot mi pa postavlja tudi nove formalne probleme. Po zunanjih merah bo največji, kar sem jih doslej ustvaril. Povečane dimenzije nudijo povečane izrazne možnosti. Te bom skušal stopnjevati z zmanjšanjem figur in strnitvijo izraza. Postave, ki nastopajo v različnih postajah, bodo pa imele poteze, kot jih opažamo na ljudeh, ki jih srečujemo vsak dan. Tako nameravam približati umetnino ljudem, ki naj bi jo z menoj sodoživljali.

Urednik Našega tednika: France, tebe označujejo kot mojstra križevih potov in splošno mnenje je, da spadaš med najvidnejše likovne umetnike, ki se ukvarjajo z religioznimi temami. Zdi se mi

vendar, da bi taka oznaka bila nekoliko enostranska in površna. Kako pa je pri tebi s „posvetno“ umetnostjo, ki vendar tvori prav tako pomemben del tvojega ustvarjanja.

Gorše: Prav imaš. Ni mogoče in tudi ne bi imelo smisla, potegniti ostro črto med religiozno in posvetno umetnostjo, saj obe spadata v človekovo življenje, ki me kot umetnika zanima v vseh svojih pojavih, pa naj bo to ljubezen, materinstvo, delo v najrazličnejših oblikah, veselje, žalost in še marsikaj. Prav zaradi tega me posebej privlačujejo mitološki motivi iz starogrškega bajeslovja, saj se v njih pojavljajo problemi in skrivnosti človeškega bistva, ki niso vezani ne na čas in ne na prostor.

Tako si videl na pročelju moje hiše abstrahirano vinjeto hitečih oblakov iz tanjenega bakra, ki bi jo imenoval: „Čas hiti, kot hitijo oblaki“. In nad vhom v hišo sem obesil relief, ki bi ga imenoval „Ustvarjalni genij“, morda pa tudi „Angel varuh“.

(Fotografska posnetka obeh omenjenih mojstrovih storitev prinaša 4. zvezek Meddobja, v kiparju Goršetu posvečeni umetnostni prilogi. – Op. Glasa.)

O blagoslovitvi novega Goršetovega križevga pota v ljubljanski stolnici je daljše poročilo objavil 3. marca 1974 verski tednik DRUŽINA, ki izhaja v Ljubljani (leto XXIII, št. 9) pod naslovom: *Ko bo duh v celoti prežl snov*. List objavlja tudi kiparjevo sliko, pa fotografski posnetek desete, enajste in dvanaajste postaje križevga pota. Poročilo lepo predstavi Goršetovo stvaritev in tudi misli, ki jih je kipar povedal v razgovoru z uredniki lista. Takole poroča Družina:

»Ljubljana, 24. februarja – Pri popoldanski maši ob štirih je danes v ljubljanski stolnici nadškof Pogačnik blagoslovil novi križev pot. Zamislil si je ga akademski kipar France Gorše. Delo je pravo nasprotje prejšnjega velikega križevga pota, vendar tako zelo v slogu našega časa, da nas mora pritegniti.

Obiskovalci ljubljanske stolnice so že dalj časa ugibali o novem križevem potu, ki naj bi zamenjal dosedanje ogromne in stolni cerkvi prav malo primerne table. Njihova odstranitev je zopet razkrila lepe baročne slope, da so se pokazali v vsej baročni privlačnosti.

Križev pot akademskega kiparja Goršeta so pritrdili levo in desno od glavnih vhodnih vrat. Znamenitost novih, nekaj manj kot pol metra visokih figur je veliko zapostavljanje zunanje oblike, ki jo skuša mojster nadomestiti z duhom vsake podobe in resnice v njej. Tisti, ki so vajeni finih zunanjih potez, zvestih nalik, naravne, včasih pa tudi kričeče barve, bodo ostali ob novih podobah križevga pota hladni in razočarani. Drugi pa, ki znajo gledati pod površino, ki se ne ustavljajo ob zunanji podobi, ob fasadi, bodo v Goršetovih podobah prepoznali obvladujočo moč duha ali vsaj nepremagljivo željo po tem obvladovanju.

Križev pot je poleg drugih znamenitosti verna podoba našega časa, ki na veliko zanemarja zunanjo obliko, obred, materijo in se odpravlja v deželo bistva, jedra, življenja. Novi križev pot bo zato veliko bližji mlademu rodu, ker se bo v njem prepoznal in našel. Starejši pa bodo z njim – če jim ni všeč – potrpeali, saj so – tudi drugi potrpeali s prejšnjim.

SLOVENSKA EMIGRACIJA BO V SVETU POMENILA SAMO TOLIKO, KOLIKOR BO MOGLA SVETU PRIKAZATI SVOJE KULTURNO DELO. NIČ NE POMAGAJO NAPORI KULTURNIH DELAVCEV, ČE NIMAJO ZALEDJA, ČE NI BRALCEV, ČE NI NAROČNIKOV. IN MISLIM, DA NI PREVEČ, ČE PRIČAKUJEJO TISTI, KI SE S KULTURO MUČIJO, DA BODO SLOVENCİ PO SVETU DAROVALI ZA KULTURNO ŽIVLJENJE VSAJ TISTI MINIMUM, KI JE POTREBEN, DA SE SLOVENSKA KNJIGA IN SLOVENSKA BESEDA NA TUJEM OHRANITA.

pisatelj Karel Mauser, v Ameriški domovini, 26. avgusta 1954, ko pozdravlja ustanovitev Slovenske kulturne akcije

France Gorše je priznan slovenski umetnik. Njegova dela so raztresena skoraj po vsem svetu. Ko se je pred nekaj dnevi mimogrede ustavil na našem uradništvu, smo imeli z njim kratek pogovor. Izvedeli smo za nekaj zanimivih gibal njegovega umetniškega ustvarjanja:

– Zame so bile odločilne tri stvari: da sem se s petnajstimi leti odločil za umetnost, se z 58 leti odpravil v Ameriko in se v zadnjem času spet vrnil v Evropo. Prve odločitve se nisem nikoli pokesal. Saj sem eden redkih ljudi, ki se počutim srečnega. Amerika mi je omogočila široka obzorja, me sprejela v svoj krog in me prevzela s svojo dinamiko. Zadnja odločitev za Evropo – zdaj živim na Koroškem – pa me je vzpodbujala k še plodnejšemu ustvarjalnemu delu.

– Veliko delate?

– Kakor da bi bil na višku svojih moči. Na Koroškem imam kiparsko šolo in celo goro načrtov. Med „gojenci“ so tudi tuji.

Pod zaglavjem iz Vrednih knjig poročamo v tej dvojni številki Glasa o najnovejšem ustvarjalnem dosežku rednega člana literarnega oddelka Slovenske kulturne akcije **VINKA BELIČIČA**, ki je prepešnil Manzonijske „Svete himne“. Ne dvomimo, da se bo pesnik-zdomec Beličič skoraj spet oglasil v našem Meddobju, katerega vreden sodelavec je od prvega zvezka leta 1954. K izidu Manzonijskih himen v njegovi prepesnitvi mu iskreno čestitamo! – V lanskim dvojni novembrsko-decembrski številki tržaške revije Mladika je natisnjen razgovor, ki ga je z Beličičem imel pisatelj Alojz Rebula. V razgovoru na tehtna vprašanja odgovarja Beličič ne le o prepesnitvi Manzonijske, marveč se dotakne tudi na splošno prevajalske umetnosti, posebej svojega prevajalskega dela. V dokument pesniške in pisateljske plodnosti in izkustev ter dognanj Beličiča-prevajalca bomo v prihodnjem Glasu ta razgovor v celoti ponatisnili.

V vrsti jubilejnih predstavitev ob svoji 20-letnici pripravlja Slovenska kulturna akcija za 17. avgust v Buenos Airesu **VEČER SLOVENSKE PESMI**. Zamišljen je kot nastop slovenskega polifonega zbora iz Mendoze, ki ga po smrti ravnatelja prof. Marka Bajuka vodi njegov sin, redni član glasbenega oddelka Slovenske kulturne akcije prof. **BOŽIDAR BAJUK**. Po geslu pok. prof. Marka Bajuka „Še bomo peli“ pripravlja mendoški zbor izbran spored slovenske pesmi iz vseh slovenskih krajin. Velja omeniti, da bo zbor pel tudi pri zahvalni maši ob 20-letnici Slovenske kulturne akcije.

Iz Kanade je pisal redni član Slovenske kulturne akcije akad. slikar **BOŽIDAR KRAMOLC**. Poslal nam je 18 fotografij svojih risb iz skicirke, ki jo je naslovil **Slovenija - avgust 1973**. Piše:

„Bil sem tam (v Sloveniji) na tritedenskem obisku. Zanimali so me predvsem trajni slovenski motivi kot kozolec, planine (ki so v naši moderni umetnosti le redkokdaj upodobljene)

– Pripravili ste križev pot za ljubljansko stolnico: kaj ste hoteli z njim izpovedati?

– To boste morali razbrati sami. Če bi v njem ne bilo tiste izpovedne moči, ki pritegne in se razodeva, potem bi tudi moje pripovedovanje ne zaleglo veliko. Res pa je tudi moja umetniška govorica temu bližja in onemu tuja, saj so vsa naša dela bolj stegovanje za dokončnim obvladanjem snovi kot resnica in lepota sama.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA, katere redni član je mojster Gorše od njenih početnih dni pred dvajsetimi leti, se iz srca veseli njegovega najnovejšega umetniškega dosežka. V veliko zadoščenje nam je, da mojster Gorše zanje zaslužen priznanje tudi v matični Sloveniji. Slovenska kulturna akcija je tako po njegovih stvaritvah prisotna tudi v domovini, v njeni vrednostni duhovni polnosti in v njeni rasti, vsem ujam navkljub, v sozvočju z neusahljivo in vsekdar živo krščansko kulturno tvornostjo.

in znamenja. Stara Ljubljana je lepa, le vse nekaj pada vkup, bolje: raz-pada, ker ne popravljajo dosti.“

Omenja tudi svojo pisateljsko dejavnost: „Imam končano črtico (v angleščini) Ambush. Poslal vam jo bom. Če vam bo všeč, jo prevedite.“

K svoji likovni produkciji pa dostavlja: „Poslal bom tudi reprodukcije novih olj. V marcu bom priredil tu v Torontu samostojno razstavo portretov in olj.“

Našemu članu slikarju Božidarju Kramolcu k novim ustvarjalnim dosežkom čestitamo! Nekatere posnetke risb iz Ljubljane in Slovenije bomo skušali objaviti v Glasu; reprodukcije najnovejših olj bodo izšle kot slikovna priloga v novem letniku Meddobja. O marčni razstavi našega slikarja v Torontu pa bomo več pisali v majskem Glasu.

26. majnika letos bo slovesna blagoslovitev kapele Marije Pomagaj v Slovenski hiši v Buenos Airesu. Pri postavitvi, gradnji in opremlitvi skupnega slovenskega svetišča v argentinski prestolnici so bistveno sodelovali tile redni člani Slovenske kulturne akcije: arh. Marjan Eiletz, redni član v gledališkem oddelku, ki je kapelo zamislil, izdelal načrte in vodil gradnjo; akad. slikarka Bara Remec, redna članica likovnega oddelka, ki je izdelala ornamente na spominski steni in zamislila vrata pri tabernaklju; arh. Jure Vombergar, član likovnega oddelka, ki je po projektantovi zamisli ustvaril moderne vitraže in spominsko steno, skupno z arh. Eiletzem pa oltar, krstni kamen in ambon; arh. Vombergar je zamislil tudi draperijo glavne stene v vhodni veži, ki jo predstavljajo grbi glavnih slovenskih pokrajin in mest; slikar in rezbar Ivan Bukovec, član likovnega oddelka: njegov je križ nad oltarjem, pa križev pot v kapeli; sodeloval pa je tudi pri izdelavi tabernaklja. V junijski številki Glasa bomo objavili fotografske posnetke teh stvaritev naših rednih članov in razgovor o zamisli in delih v kapeli, pa prinosu slovenskega likovnika v zdomstvu pri tem votivnem slovenskem bogoslužnem prostoru, kot nam ga bo posredoval projektant arh. Eiletz.

Iz slovenske kulturne akcije

• Za rednega člana v glasbenem oddelku je bil izvoljen in od odbora na marčni seji 1974 potrjen dr. **EDO ŠKULJ**, zdaj dušni pastir med slovenskimi izseljenci v Frankfurtu na Nemškem. Novi član je študiral bogoslovje v slovenskem semenišču v Adroguéju pri Buenos Airesu, kjer je bil tudi posvečen. Po posvetitvi je odšel v Rim. Bil je med prvimi gojenci papeškega zavoda Slovenika. Cerkveno glasbo je študiral na Pontificio Istituto de Musica Sacra v Rimu. Tu je 1972 doktoriral. Za doktorsko disertacijo je napisal zajetno monografijo o Stanku Premrlu, cerkvenem glasbeniku. Prvi del disertacije je natisnjen v 3. zvezku lanskega Meddobja. V istem zvezku je kot muzikalna priloga objavljena tudi Škuljeva kompozicija Sveti večer, za bariton, mešani zbor in orgle. Kulturna akcija ne dvomi, da bo njen novi član plodovit dejavnik v glasbenem oddelku.

• Izšel je 4. sklepni zvezek 13. letnika revije Meddobje. Revija se tokrat z eseji Franceta Papeža in Vladimira Kosa spominja 30-letnice smrti pesnika Franceta Balantiča. Posebne omembe vreden je dokumentarni zapis novih dognanj o Balantiču pesniku, o različnih verzijah

o njegovi smrti, pa o možnosti, da so še kje ohranjene še neobjavljene pesnikove pesmi, ki ga je napisal dr. Tine Debeljak. V istem zvezku sodelujeta z eseji tudi Vladimir Truhlar in Alfonz Čuk, s pesmijo Karel Rakovec, Ted Kramole in Albin Magister, s kritiko pa Lev Detela. Slikovna priloga je tokrat posvečena najnovejšim stvaritvam akad. kiparja Franceta Goršeta. Naročnikom bo novi zvezek revije na voljo v začetku maja.

• Redni knjižni in publicistični načrt za novo dveletje, o katerem je odbor ponovno razpravljal, bomo najavili v eni prihodnjih številki Glasa. Hkrati z najavo bomo povabili k naročnin. Glas, ki se tokrat predstavlja zaradi tehničnih zadržkov v dvojni številki, razpošiljamo vsem dosedanjim naročnikom in vsem, ki so ga do zdaj prejeli. Novo naročnino bomo v kratkem najavili.

• Novo, že 21. sezono kulturnih večerov v Buenos Airesu bo Slovenska kulturna akcija začela v soboto 18. maja ob osmih zvečer s predavanjem dr. Tineta Debeljaka o slavi-stu dr. ANTONU BREZNIKU ob 30-letnici njegove smrti.

slovenska kulturna akcija

za svojo **20. obletnico**

vabi vse slovenske rojake —

prosi vse svoje prijatelje —

poziva vse svoje redne in podporne člane —

da ji ob njenem življenjskem prazniku naklonijo svoj

jubilejni dar

darovali so:

dirigent **DRAGO MARIO ŠIJANEC**, redni član Slovenske kulturne akcije, v Argentini, 1000 pesov

duhovnik **N. N.**, iz Argentine, 5000 pesov

g. **N. N.**, iz Argentine, 3000 pesov

g. **PETER MARKEŽ**, iz Kanade, 20 dolarjev

VSE DAROVE, ki jim pristavite, da so namenjeni 20-letnici Slovenske kulturne akcije, bomo v Glasu sproti objavljali na posebnem mestu. Naslavlajte jih — po pošti **samo s čekom!** — le na ime našega blagajnika: **Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires, Argentina**

editorial

na pot

el "escándalo del poeta"

„škandal poeta“

jean guéhenno

sodobni francoski pisatelj in esejist je to razpravljanje napisal za buenosaireški dnevnik "La Nación". V mnogem veljajo njegove misli za našega Franceta Balantčiča, pa tudi za vse tiste slovenske književnike, umetnike in kulturne delavce, ki so danes v domovini obsojeni na molk in pozabo, ker nočejo priseči na dogmo totalitarizma in nesvobode.

LAS CALAMIDADES de los intelectuales en la Unión Soviética me han traído a la memoria el admirable discurso que pronunció Saint-John Perse en Florencia para el 7º centenario de Dante, y lo he vuelto a leer. Explicaba lo que denominaba "el escándalo del poeta... este rebelde nato que reivindica en el hombre más que el hombre... para quien el hombre no es hombre sino en su fuerza de espíritu y su integridad". Este escándalo es sin duda el de todos aquellos hombres privilegiados que, por la gracia y la fuerza de su lenguaje, provocan "la alteración suprema en el más alto lugar del ser" y se convierten en los testigos, la conciencia trágica de su pueblo y de su tiempo. "De un gran poeta —decía Saint-John Perse—, la obra es ofrenda universal... Respirar con el mundo sigue siendo su función propia y mediadora. El hombre de Ravena y de Florencia... es hoy el hombre de todos".

Este escándalo del poeta mantiene a través de los siglos un combate eterno. Es, en los orígenes del pensamiento europeo, el proceso de Sócrates; desde hace dos siglos, el combate mismo de la libertad, el combate de Voltaire, de Chateaubriand, de Hugo y, en los últimos decenios, de Tolstoj, de Dostojevski, de Romain Rolland. La razón de Estado no es la razón del poeta. Con frecuencia se entienden mal el espíritu y los Estados.

El combate de Solženicin es a la vez un ejemplo y un símbolo. El colmo se encierra en que lo que lo ha hecho culpable a los ojos de sus colegas conformistas, obsecuentes y envidiosos, sea el mismo sentimiento que tiene el honor de su país, la voluntad de volver a encontrar la tradición de verdad que hizo la grandeza y el prestigio de la literatura rusa.

Una literatura de propaganda, una literatura que miente deshonra a un país. Resulta notable que al defender los derechos del escritor, proclama sobre todo sus deberes, más allá de la política: "El deber de la literatura con respecto a la sociedad y al individuo —escribía en 1967— no es ocultar la verdad, ni atenuarla, sino al contrario, decir con sinceridad lo que es y lo que se espera... Toda mi vida está aquí, sobre el suelo de la patria. Escucho simplemente sus dolores y no escribo sino sobre ellos. La tarea del escritor no se limita a defender o a criticar... tal o cual forma de organización

NESREČE, ki se znašajo nad izobraženci v Sovjetski zvezi, so me spominile na obžudovanja vredni govor, ki ga je imel Saint-John Perse v Florenci za Dantejevo 700-letnico; znova sem zalistal vanj. Razkriva, kaj je po njegovo „škandal poeta... ta rojeni upornik, ki v človeku povrednoti več kot le človeka... ki mu je človek le toliko človek, kolikor je v njem duhovne moči in celovitosti." Ta škandal prav zanesljivo pritiče vsem izvoljencem, ki po milosti in moči svoje besede „podnetijo najsilnejše vzbujenje v najvišji zmogljivosti človekove biti" in se spremene v prizevalce, v tragično zavest svojega naroda in časa. „Stvaritev velikega poeta — pravi Saint-John Perse — je vesoljni žrtveni dar... Dihati s svetom mu je bistveno in sredniško opravilo. Ta mož iz Ravene in Florence... je danes last vseh."

Škandal poeta — stoleten, nenehen boj. V samih početkih evropske miselnosti Sokratov proces; zadnji dve stoletji sem pa pravi boj za svobodo, boj, ki ga vojujejo Voltaire, Chateaubriand, Hugo; v naših desetletjih pa Tolstoj, Dostojevski, Romain Rolland. Države prav ni poetov prav. Preveč pogosto sta si duh in država navskriž.

Solženicinov boj je hkrati zgled in pomenilo. Tisto najvišje v njem, kar ga je zasodilo za krivega v očeh njegovih konformističnih sodrugov, je njegova iskrena prizadevnost za čast domovine, njegovo hotenje znova najti izročilo resnice, ki je vir veličine in ugleda ruske književnosti.

Književnost v službi propagande, književnost, ki laže, je deželi v sramoto. Pomenljivo tedaj, da v tem, ko brani pravice pisatelja, čez vse druga oznanja njegove dolžnosti, ki so visoko nad politiko: „Naloga književnosti spričo družbe in posameznika — je zapisal 1967 — ni ne prikrivanje, ne zmanjševanje resnice; nasprotno: je iskreno pripovedovanje tega, kar se v resnici godi, in tega, v kar ljudje upajo... Vse moje življenje je tu, na tej grudi moje domovine. Preprosto poskušam prisluhiti njeni bolesti, nič drugega ne popisujem. Pisateljeva naloga ni skončana z brambo ali krtiko... takšne

estatal. La tarea del escritor es tratar temas universales y más eternos: los misterios del corazón y de la conciencia humana". Este amor hacia su pueblo y esta pasión por la verdad han producido todo "el escándalo".

Lo que Pierre Daix nos refiere sobre lo que ha sido el combate de Solženicín desde hace treinta años, lo que sabemos de esta literatura paralela de libertad, dactilografiada, manuscrita, clandestina (que los rusos denominan el "samizdat" y cuyo desenvolvimiento ha sido provocado por las prohibiciones, la persecución y la tiranía) nos devuelven la esperanza, pero debieran ser una advertencia y un llamamiento. Los franceses durante los años negros, hemos conocido un poco lo que es este trabajo en el silencio y la servidumbre de la clandestinidad. Estas batallas de Rusia se libran también para nosotros.

Recuerdo que en esos años cuarenta pensaba a menudo en Voltaire. Fue el primero que concibió la expresión "hombre de letras" para designar un nuevo cargo y un nuevo honor. "Un hombre de letras —decía— debe vivir en un país libre o resolverse a llevar la vida de un esclavo temeroso al que otros esclavos envidiosos acusan sin cesar ante el amo". Habría en los sucesivos hombres de letras, como habría hombres de armas y hombres de leyes. La libertad de un hombre de letras no es la libertad de sus sueños. Para todo hombre de corazón, la libertad de los otros es más todavía que la propia.

ali drugačne državne ureditve. Pisatelj se mora marveč lotiti mnogo veselnejših in vse večnejših obravnav: skrivnosti srca in človekove vesti." Ta ljubezen do naroda, pa strast za resnico sta vir „škandala“.

To, kar nam Pierre Daix popisuje, kakšen je Solženicínov, že trideset let trajajoči boj; pa to, kar vemo o tisti vzporedni svobodni književnosti, s pisalnimi strojem natipkani, s peresom zapisani, tajni književnosti, (ki jo Rusi zovejo samizdat in ki so jo rodile prepoved, preganjanje in tiranija), vse to nas znova polni z upanjem; vendar pa naj nam bo rajši v opomin in klic. Francozje smo za svojih črnih dni vsaj za silo zaznali, kaj pomeni ta ustvarjalnost v molku in služnost skrivanju. Današnja bitva v Rusiji se bije tudi za nas.

Spominjam se, kako sem v tistih štiridesetih letih pogosto mislil na Voltairja. Prvi je doumel pojem književnika; z njim je zastavil do-cela novo nalogo in novo čast. „Književnik — je dejal — mora živeti v svobodnem svetu; ali pa naj se odloči za življenje preplašenega sužnja, ki ga zavistni sosužnji ven in ven tožarijo gospodarju.“ Poslej naj so na svetu tudi možje peresa, kot naj so možje meča in možje postave. Svoboda književnika ni svoboda njegovih sanj. Za slehernega, ki s srcem čuti, je svoboda drugih več od lastne svobode.

SLOVENSKO KULTURNO AKCIJO IMAM ZA ENEGA NAJVAŽNEJŠIH PODVIGOV NAŠE EMIGRACIJE. KULTURNO DELO JE ZNAK VITALNOSTI NAŠE EMIGRACIJE; BREZ TEGA DELA BI BILA EMIGRACIJA OBSOJENA NA NARODNI PROPAD. VSEM SLOVENSKIM IZOBRAŽENCEM V TUJINI JE DELO SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE V VELIKO IN BLAGODEJNO DUHOVNO OPORO.

dr. Srečko Pregelj, septembra 1954 iz Madrida

pisma

med-dob-ju XIII, 3

ko pod oknom v mestu Šizuoka prve češnje spet
cvetijo in morje se dviga in pada pod dihom
pomladnega vetra, čeprav je še sneg po gorah.

IZNENADIL si me, kakor zmeraj, tokrat odet v zelenkast plašč. Najbolj mi je segel v dušo Bükvičev esej o umotvoru Terc-Sinjavskega Lenji Tihomirovu. Esaj se mi zdi prava literarna kritika, ker skuša esejist razumeti delo z analizo od znotraj navzven. Jedka luč, ki se ob dotiku z usodo Lenje razlije v zavest, osvetljuje tudi življenja današnje Slovenije. Pretresljivo realistična je menihova molitev (na str. 219): „Oče naš, reši jih. Usmili se tistih, ki so udarjeni s smrtno boleznijo nevere.“

Uvod Detelovega eseja o Vodebovi in Truhlarjevi poeziji me je tudi zazibal v veselo razpoloženje. Detela skuša analizirati spočetje in rojstvo vsake pesmi. Takšnih poskusov globinske razčlenitve ni dosti v slovenskem pisanju, zato so tem bolj dragoceni; človek si želi prodreti v skrivnost pesniškega ustvarjanja. Tudi Detela skuša na tak način bolje razumeti Vodeba in Truhlarja. Toda za njuno razumevanje se mi zdi njegov esej prekratek. Posrečena izbira Truhlarjevih pesmi še nekam daje slutiti ujeta lepoto; izbor Vodebovih pesmi pa ni tako prepričljiv, da bi v njih lahko odkril njim svojsko lepoto. Da se mu zdijo tudi te pesmi lepe, skuša esejist prikazati na razne načine, a vsaj meni utonejo Vodebove kitice v zvoku Detelovih razlag. Zadnji esejistov stavek pa je tako napeto pisan, da kar izziva bravčevo pričakovanje; pravi namreč, „da je tudi ta zvrst poezije naredila v zadnjih desetletjih lep, pozitiven razvoj.“ (Str. 231) Bravec upa na nadaljevanje esejev ob pogledu na plaz, ki ga je Detela s tem stavkom sprožil z vrhov literarne kritike: ali gre pri Vodebu in Truhlarju le za „slovensko duhovniško poezijo“ (kot jo označuje v predzadnjem stavku)? ali gre le za zvrst, ne pa za občeveljavno, ker občedloveško poezijo? kako daleč nazaj segajo „zadnja desetletja“? ali pred temi desetletji ni bilo razvoja? in v čem je pozitivnost tega razvoja? In še eno vprašanje bi rad stavil kritiku, tokrat s čisto drugačnega stališča: zakaj uporablja Vodeb za naslov svoje zbirke besedo „hajkaj“, ne pa vsaj danes na Japonskem bolj domačo „ha-i-ku“ (z lahnim poudarkom na prvem zlogu in z razločno izgovorjavo vseh treh zlogov)?

Papežev esej o Beličičevi poeziji mi je Beličiča prijetno približal; Beličičeva pesem zveni zdaj še bolj slovensko, to je, vsakdanja narava in vsakdanji ljudje so takorekoč strune pod prsti pesnikovega hrepenenja (ne nujno otožnosti). Pomembno je Papežev dognanje, da „svet ni gosto naseljen družbeni svet... pri nobenem od naših modernih, z delno izjemo Cankarja in Župančiča.“ (Str. 198) Vendar slutim, po japonsko previdno povedano, da je Beličičeva pesem tudi polna tople luči; nekdo bi moral njegove pesmi doživljati in analizirati pod tem vidikom, morda pod naslovom: Element svetlobe v Beličičevi poeziji.

Debeljakov tehten esej o B. de Courtenayju ni le zgodovinsko preizkušeni dokument na rob tudi najnovejših pan-izmov; trezno vpliva tudi na vrednotenje slovenskega znanstvenega dela. F. Bezljaj je leta 1946 šel kot jezikoslovec mimo tistih posebnosti, ki so 26 let pozneje osvetljene kot prva odkritja na polju strukturnega jezikoslovja. Že pred drugo svetovno vojno so se univerze in revije v ZDA bavile s „structural linguistics“...

In še za en esej sem ti, dragi zelenkasti Med, hvaležen: za Škuljev o cerkvenem glasbeniku Stanku Premrlu. Dasi sam nimam dovolj potrpežljivosti za tkzv. klasično glasbo in dasi se mi tkzv. cerkvena glasba zdi premalo melodična, me je že od nekdaj — posebno ko sem se bil seznanil z glasbami raznih kultur — zanimalo vprašanje melodije v slovenski glasbi sploh. Zdi se mi — čisto osebno, le kot ljubitelju melodične glasbe —, da Slovenci težimo v melodijo in harmonijo, po amatersko povedano. Da ponazorim: nekdo je nekeje zapisal, da je sicer dosti slavnih oper in še bolj slavnih komponistov, da pa je bilo le Pucciniju dano ustvarjati čudovite melodije (dasi je njih „motive“ najbrž tu in tam „ukradel“) ... (Ne smeš misliti, da primerjam glasbeno „izposojevanje“) Ko bom spet imel priložnost poslušati slovensko pesem, posebno Premrlovo, bom bolje dojemal to, kar jo dela — ali pa ne dela — stvariteljsko dragoceno (povedno spet po amatersko, a umetnost je trenutno najbrž edino področje, kjer smo lahko svobodno svobodni).

Papež-pesnik nam poje o skrivnosti knjige. Tako, kot je pesem v španščini pisana, je premalo pesniška po obliki. Je nevarno na meji med prozo in poezijo. Predlagam tole:

A veces me pregunto: ¿qué es un libro? — Leo mayormente de noche.
De día trabajo, y no sé mucho de libros.

Pero si considero esto un poco a fondo y como una experiencia
(una experiencia) primaria,
me doy cuenta, estoy seguro de que es el libro

el que lee en mí,
abriendo páginas,
mayormente de noche,
en el silencio,

mientras el tiempo se retira y los años no están más allí
sino en el pasado y en el otro país
siempre ante mis ojos
unas páginas quemadas en los días del tormento
y de la sangre que se esconde bajo las piedras o en algún bosque
[sombrio —

herido estoy y cruzar no puedo
el mar la tierra etcétera —

ves que el tiempo no puede curar
porque, como está escrito, el pasado ya no es legible,
no vuelve, perdido en la agonía.

Pero eso es difícil de explicar — libro —
eso no puedes leer,
es una historia no de ahora,
un fuego

y en el libro están las hojas de una primavera viviente
algo escrito muy nitidamente muy hondo
en las páginas del ser.

A veces me pregunto:
¿Qué es un libro?

Grafična oblika tako predoči globino pesmi. ¿No, señor?

Milena Merlak nam poje o koščku zemlje, ki so ga nekoč poznali in cenili pod imenom Carnuntum in čigar razvaline prerašča danes svojevrstno rastlinstvo. Zgradba pesmi me nehote spominja na lirično prepletene epe keltskih bardov. Pesnica znova dokazuje, da je pesem bližja zgodovini kot pa zgodovinar in filozof; pesem poustvari sijaj preteklega; bard se rad ustavlja pri slikanju te razkošnosti in poslušavec čuti bardov smehljaj na sebi: „tudi dnevi zmage so dnevi minljivosti.“ (Str. 194, 4. spev.) Le 16. rimski legiji

se je posrečilo, da se je podpisala na opeko pri vhodu v gotško cerkvico. Tu in tam bi si želel še večjo lirčnost posameznih elementov: za naslov le Carnuntum, ki zveni tako posrečeno z odmevom besede v latinsko caro/carnis v svetni in biblični literaturi (caro — meso, telesnost, človek, kolikor je krhka stvar); in naslednje stihe: „Rimski imperator in občečloveški pesnik“, „smrt je kip iz ledu“, „svetloba silnejša od vladarskega blišča“, „Imperator je mrtev“, „od časa, peska in zemlje zasuto“. A ponavljam: pesem vpliva kakor film in čudovit je kontrast med življenjem in nenadno tišino smrti.

Tokrat si, dragi zelenkasti Med, odet v stvaritve štirih kontinentov: severno in južnoameriškega, evropskega in azijskega. Le štirih? Toda — ali ne zveni Papeževa redukcija Goršetove likovne umetnosti na „telesnost, zdravje in optimizem“ (str. 190) kakor opis resnično afriške umetnosti, ki jo občudujemo prav zaradi teh prvin? In Gorše ostaja „v vseh dobah svojega ustvarjanja v mejah telesno — vitalno — čutnega.“ (Str. 191) Globoko povzema Papež: „Imamo telesnost kamna, drevesa, živali; telesnost zemlje, vode, ognja in svetlobe. Gorše jo oblikuje...“ (Istotam) Nekdo bo nekoč moral prispevati študijo o podobnosti med Goršetovo in afriško umetnostjo, posebno črno-afriško.

PRED oknom trepetajo v vetru prvi češnjevi cveti in v skladu s tem rahlim gibanjem poje droben ptič na elektrovodu. Ko bi stopil iz hiše, bi lahko za voglom videl pozne japonske oranže, ki jih tudi sneg ni mogel odtrgati in vreči v obcestni kanal. Zakaj bi hodil iz hiše? V špranjah vrtnega zidu se gibljejo čebele in njih tiho mrmranje je kakor zaupen pogovor z naravo, ki jim nudi vse sestavine za med. In če grem iz hiše, se skoraj gotovo srečam z drobnim sinčkom tovarniškega delavca, ki me zmeraj vprašuje o tujih deželah in ali biva jo v njih dinovravom podobni ljudje. A jaz moram najprej končati to pismo Tebi, dragi, zelenkasti, svobodni, in zmeraj nekoliko pozni Med(-dob-je).

Pa naj ostanem s poznomarčnim pozdravom Tvoj

Vladimir Kos.

PODPRITE SLOVENSKO USTVARJALNOST — BODITE PODPORNİ ČLAN SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

o nas plšejo

Redni član SKA pesnik in pisatelj MIRKO KUNČIČ je v tedniku Svobodna Slovenija 14. februarja 1974 napisal prvo večje poročilo o novelah Frank F. Bükvič „Ljudje iz Olšnice“. Kunčičevo razmišljanje v celoti ponatiskujemo.

LJUDJE IZ OLŠNICE — Pod tem naslovom je Slovenska kulturna akcija kot svojo 87. publikacijo izdala zbirko zanimivih črtic in novel. Avtor knjige je Frank F. Bükvič, doslej še v nezadostni meri poznani slovenski zdomski pisatelj, ki ima vse prednosti, da se razvije v enega izmed najplodovitejših naših ustvarjalcev zunaj matične domovine.

Kaj naj rečemo k tej knjigi? Te vrstice so vse prej ko strokovna ocena; so zgolj skromno mnenje enega izmed zahtevnih bralcev leposlovnih knjig. Bükvičev jezik se sprva zdi bralcu nekam okoren, suh, ko pa se pretolče preko prvih strani, se mu zdi, da besede kar uglašeno tečejo po vijugastih kolovozih. Vsekakor pa je živo nasprotje mehki in sočnosti slovenskega ljudskega jezika Karla Mauserja, širokopoteznosti in krajevni barvitosti Kocipra, liričnemu navdihu Beličiča in jedrnatosti odrskega jezika Vombergarja. Primere z Rebulu sploh ne podamo, kajti ta si je ustvaril čisto svoj duhovni svet in slog. Sicer pa Bükvič v svoji skromnosti sam pripominja: „Kar se jezika tiče, mi ne smete zameriti slabost. Sem od l. 1941 med samimi tujci; živel sem med Madžari in Nemci, pozneje Angleži in zdaj v Ameriki predavam v angleščini in v nemščini. To ima seveda vpliv na slog in sintakso.“

V skladu s tem priznanjem moramo tembolj ceniti in občudovati pogum, idealizem in Bükvičevo neomajno voljo,

da je zgolj iz notranje nuje segel po peresu in nam zdaj odkriva, kar prekipeva v njem. Bilo bi pikolovstvo, če bi se spotikali nad kako trdoto jezika, ko pa nas v zameno za to vsebina duhovno razvname in obogati. Bükvič se nam je predstavil kot epik širokega formata in dosleden realist. Ne pozna sentimentalnosti, pozna pa čudovito ganljivo ljubezen do svojega malega sveta na slovensko-madžarski meji, kjer se križata dve kulturi in ena izmed njiju že stoletja skuša izpodrezati življenjske korenine drugi...

Z neizprosno resnicoljubnostjo Bükvič odgrinja zastor, da romajo mimo nas ljudje brez krinke, tudi nekateri slovenski hitlerjanski priskledniki in madžaroni. Nič novega ni pod soncem! Pred leti sem neki reviji pod prvotnim uredništvom izročil dopis, v katerem sem verodostojno opisal iz svojih doživljajev, kako se je večina prebivalcev v vaseh okoli Triglava spontano navduševala za Hitlerja. Nekatere dekleta in žene so ponoči šivale hitlerjanske zastave z nerodnimi kljukastimi križi, še preden je kak nemški vojak prestopil mejo. Hodil sem od hiše do hiše, prosil, skorajda jokaj, rotil, napovedoval strašne čase — zaman. „Hitler nam bo pripeljal vse polno konj, krav, ovac in prašičev!“ so mi zagotavljali pod vplivom mamila. Kako strašno drago so morali siromaki pozneje plačati svoje naivno zaupanje v firerjevo plemenitost! Hitler jim ni poslal ne konj, ne

krav, ne ovac, pač pa – da se naturalistično izrazim – mnogo, mnogo – „prašičev“...

Tednji urednik revije je na moj rokopis odgovoril: „Ni primerno za objavo!“ Komu smo koristili, da so prikriji ta del naše narodne sramote? Madež je ostal. Če hočemo biti dosledni, mora zgodovina zamolčati tudi desetisoče zagriženih nemškutarjev, ki smo jih imeli v ranjki Avstriji... Zgodovina ne sme lagati. To je tudi Bükvičovo vodilo.

O kakih vidnih uspehih odporniškega gibanja v Prekmurju med vojno nam Bükvič ne ve kaj prida povedati. Opisuje nam samo en napad mladih, razboritih slovenskih Prekmurcev (partizanov?), ki so iz praznega poslopja streljali v madžarske vojake. Represalije so bile hude. Vojaki in žandarji so vdrlji v poslopje in razen menda dveh fantov pobili vse. Ko je eden izmed rešenih pribežal k svojemu prijatelju, mu je ta žolčno rekel:

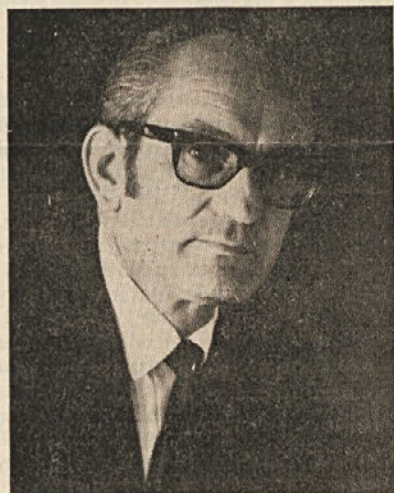
„Norci ste samo sebi škodovali. Zaradi vas je celo nekaj

nedolžnih ljudi izgubilo življenje. Ena ameriška bomba napravi več škode, kot ste je napravili vi.“

„Upanje“, najdaljša Bükvičeva novela v knjigi, je prava mojstrovina. Je to pretresljiva zgodba prekmurskega žida, ki je v strahu za svoje življenje obračal plašč po vetru, nazadnje pa končal v krematoriju kot na milijone Židov. Taborišče smrti je opisano v tako strastnih, grozljivih barvah, da na tem področju težko najdemo Bükviču vrstnika v povojni literaturi.

Kazno je, da bi v tej novi publikaciji Slovenske kulturne akcije kot pozoren bralec lahko razčlenil še marsikaj – dosti pozitivnega in malo negativnega, – pa mi odmerjeni prostor tega ne dopušča.

Knjigo toplo priporočamo v nakup vsem, ki je še nimajo. Študijo o pisatelju je v knjigi napisal dr. Tine Debeljak, kar samo poveča vrednost knjige, te samonikle zvrsti leposlovnega ustvarjanja.

pisatelj Frank F. Bükvič

frank f. bükvič

ljudje iz olšnice

n o v e l e

Uvod v knjigo je napisal dr. Tine Debeljak.
Ovitek je zamislil arh. Marjan Eiletz.
Okrog 320 strani vrednega branja

Knjigo lahko kupite na upravi SKA, pri naših zastopnikih po svetu, v Celovcu pri Mohorjevi, v Trstu in v Gorici pa v slovenskih knjigarnah.

Pod zaglavjem Nove knjige je tednik KATOLIŠKI GLAS, ki izhaja v Gorici, 17. januarja 1974 napisal tudi:

„SLOVENSKA kulturna akcija v Buenos Airesu je v minulemu letu izdala spomine ravnatelja Ivana Dolenca pod naslovom *Moja rast*. Ti spomini so čudovita knjiga iz naše polpretekle dobe, saj segajo od konca preteklega stoletja do srede šestdesetih let tega stoletja. V svojih spominih Ivan Dolenc s prav resnično ljubeznijo piše o svojih izkustvih v dolgem življenju, ki mu ga je Bog naklonil. Tudi ko govori o svojih zaporih po zadnji vojni in o povojnem času, ko so mu odvzeli pokojnino, mu ne uide žal beseda. Vse skuša razumeti, vse opravičiti, kakor nam naroča sv. Pavel. Res knjiga avtentičnega kristjana.

Ista založba je izdala še *Meddobje*, XII. letnik, št. 4. S

tem je zaključen XII. letnik te najbolj kvalitetne revije v zamejstvu. Iz te številke *Meddobja* naj omenimo radijsko igro Alojza Rebule *Neznana zvezda*. Poslušalci tržaškega radia so jo slišali po radiu, sedaj jo lahko berejo v *Meddobju*. Vsebinska igra je božična o sv. Treh kraljih in njihovi zvezdi. Drug zanimiv prispevek v isti številki je prevod Tineta Debeljaka iz poljščine *Molitvenik za gospo Bobrowo* poljskega pesnika Zygmunta Krasinskega.

SKA je zatem izdala še 1. in 2. številko *Meddobja*, XIII. letnik. Ta slednja številka je dospela iz Argentine prav te dni. V njej gre posebno mesto pesniškemu ciklusu Vladimira Kosa *Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži*.

Vse publikacije SKA iz Buenos Airesa je mogoče dobiti tudi v slovenskih knjigarnah v Trstu in Gorici.“

o dolenčevi knjigi „moja rast“

Mesečnik MISLI, ki ga v Avstraliji ureja in izdaja p. BAZILIJ VALENTIN, naslednik pok. p. Bernarda Ambrožiča v dušnopastirski skrbi za slovenske zdomce na petem kontinentu, je v letošnji februarško-marčni številki (leto XXIII, 1974) objavil dve strani dolgo razmišljanje o avtobiografski knjigi Ivana Dolenca *„Moja rast“*. Razmišljanje je napisal urednik p. Bazilij OFM, njega dni Dolenčev znanec v Novem mestu. Zato ima njegov zapis še posebno vrednost. Piše:

„MOJA RAST — Pod tem naslovom je izšla lansko leto pri argentinski Slovenski kulturni akciji knjiga spominov pokojnega kulturnega delavca in bivšega ravnatelja novo-meške gimnazije IVANA DOLENCA. Vsi izseljenski listi so že pisali o njej — MISLI je do danes še niso omenile. Smo pač čudno odmaknjeni od ostalih skupin, uredništvo sloni na ramah ene osebe in s smrtjo bivšega urednika p. Bernarda je bilo sto drugih skrbi. Marsikaj je zastalo. Prav za prav sem dobil knjigo šele med zapuščino p. Bernarda; prej

sem o njej bral, v roke mi ni prišla. Ko mi je, sem jo prebral v duško in jo kar večkrat ponovno prebiram.

Pisatelja sem osebno spoznal kot redovni novinec v Novem mestu v letu 1941-42, še bolj pa istotam med počitnicami leta 1943 in težkimi dnevi italijanske kapitulacije, novega reda po zasedbi Novega mesta in končno bombardiranja. Ker tudi te čase v knjigi nadrobno opisuje, sem ob branju sodoživljal potek dogodkov in se marsičesa spomnil, kar mi je že zdavnaj ušlo iz spomina. V frančiškanski samostan je ravnatelj Dolenc rad zahajal, da se je malo oddahnil in kaj pogovoril. Na naš vrt, kjer smo imeli ograjen bazen na Krki, se je kar precej redno hodil kopat ter smo mladi radi poslušali njegovo zanimivo pripovedovanje in modrovanje. Prav v tistih počitnicah 1943 je nam mladim, ne vem kolikokrat mimogrede naročal: „Pišite, pišite, kaj se dogaja! Nobena stvar ne sme v pozabo! Enkrat bo to zgodovina in čim več bo virov, bolj bo popolna in tudi pravična...“

Dostikrat kasneje sem se spomnil na te besede in res beležil ter pisal – bogsigavedi, kje so danes ti moji zapiski...

Na mnogo Dolenčevih stavkov pri kopanju na Krki sem se spomnil ob branju knjige, saj so podani skoraj dobesedno. Najlepše odkrivajo njegov enoviti značaj, ki se ni spremijal, ampak le izpopolnjeval, gledal v vsej odkritosti in preprostosti dobroto in ljubezen tudi tam, kjer bi drugi videl samo temo. Dobrote in ljubezni je bil sam vse življenje tako poln, da je iz njega dobesedno izžarevalo. Zato tudi žari iz strani njegovih spominov. Tudi vse nezasluženo trpljenje poštenjaka je vdano sprejemal na vsak korak: prav to trpljenje mu je pomagalo resnično doživeti Boga in njegov evangelij, veselo oznanilo slehernemu na tem svetu. Kako pomembno je njegovo življenjsko geslo, ki ga omenja v knjigi: „Če pride nadte trpljenje, tiho postoj in vprašaj, kaj hoče od tebe. Saj ga večna Dobrota ne pošilja, da bi te mučila, ampak tvoje srce naj ponese proti nebu...“ Brez tega vodila bi ne šel tako mirno skozi nezaslužene ječe, kjer je prav s svojo dobro voljo, kateri so se čudili tudi ječarji in sodniki, tako čudovito vplival na sojetnike. V svoji predanosti Bogu ni držal v sebi nobene jeze nad krivicami, saj je vedel, da bi prav v tem vse trpljenje izgubilo vrednost: „Križ je odlikovanje! Tisti, ki sedaj pa nedolžnem trpimo, smo nekako novo plemstvo Slovenije, ki nosi težo dneva tudi za druge. Bodimo tega vredni! Ne pomilujmo toliko sebe, kakor tiste, ki morebiti v nezakrivljeni zaslepljenosti igrajo nehvaležno in nečastno vlogo mučiteljev...“ Sam ne vidim v Dolenčevih izjavah nobene hlapčevske, klečplazniške predanosti, kot očitajo knjigi nekateri v zdomstvu. Ravno nasprotno: iz vsega žari svoboda notranjega duha, pa četudi je telo v ječi, odkrito osebno prepričanje resnice brez hinvajstva, prava evangelijska ljubezen, pa četudi ni odziva. V čem naj bi zaslužil grajo? V vsem je ostal preprosto velik, da mu mi komaj sežemo do gležnjev.“

Kronist v naslednjem popisu pisateljevo življenjsko pot. Pojasni tudi nastanek in natis rokopisa *Moja rast*, omeni, da je knjiga izšla ob tisočletnici Škofje Loke, Dolenčevega rojstnega okraja, pa da je knjigo „uredil, lepo razložil in ji napisal opombe Škofjeločan dr. Tine Debeljak“, njen izid pa so omogočili tudi Ločani s svojimi mecenskimi darovi.

Svoja zares iskrena razmišljanja ob knjigi sklepa p. Bazilij: „MOJA RAST je doživeta in iskreno napisana knjiga, ki

bravca pritegne s svojim preprostim opisovanjem ter ga obogati na sto načinov. Polna je duhovnih misli, ki bi marsikomu pomagale lažje prenašati težo življenja in svetlejše gledati na dognanja okrog nas. Žal je pri MISLIH še nimamo v zalogi, naročila zanjo pa radevolje sprejemamo.“

Omenjamo ob tem, da je zapis pospremil pisec tudi z natisom Rajka Šubica risbe s kredo portreta Ivana Dolence v novomeškem zaporu, ki ga najdemo na ovitku *Moje rasti*. Kot primerno postno misel pa je ponatisnil urednik sklepne stavke iz Dolenčeve knjige, s katerimi pisatelj konča svoj rokopis 14. marca 1947 v Sopotnici.

Tržaško-goriški tednik NOVI LIST je 2. novembra 1973 pod zaglavjem *Iz kulturnega življenja priobčil tudi dvestolpni daljši zapis o knjigi Ivana Dolence Moja rast*. Poročevalec uvodoma opozarja, da „so to avtobiografski zapiski in spomini znanega slovenskega javnega delavca...“. Omeni tudi, da je knjiga izšla kot 84. publikacija SKA, da je avtor rokopis poslal v Buenos Aires že pred leti, po njegovi želji pa da je knjiga izšla šele po njegovi smrti. Važna se nam zdi tale kritikova ugotovitev: „Vse njegovo (Dolenčevo) pisanje preveča razmišljanje etičnega, delno tudi političnega značaja. Bil je prepričan katoličan in pobožen človek, zato gleda na vse, kar se je dogajalo z njim in okrog njega, s stališča katoliške morale in je vedno vdan v božjo voljo. To mu je pomagalo prenesti najhujše preizkušnje.“ Poročevalec potem na kratko opiše Dolenčevo življenjsko pot. Za sklep ugotavlja: „Kot Slovenec je globoko zaveden in ljubi svoj narod ter mu želi vse dobro, a v političnih pogledih je bil nekoliko preveč naiven, kar pa se lahko reče o vsej njegovi generaciji. Njegova knjiga predstavlja vsekakor dragoceno pričevanje za zgodovinarje, ki bodo pisali o tisti dobi slovenske zgodovine in njeni generaciji, tembolj, ker piše Dolenec o vsem umirjeno, brez strastnosti in brez sovraštva, vedno pripravljen odpustiti in soditi prej dobro kot slabo.“ Ugotovi tudi: „Knjiga je napisana brez vsakršne literarne ambicije, zgolj kot dokument časa in Dolenčevega življenja. Pri branju nam je pogosto žal, da ni šel bolj v podrobnosti, ker bi s tem še pridobila na zanimivosti, a bi morda izgubila na objektivni dokumentarnosti.“

ivan dolence moja rast življenjepi

uredil, uvod in opombe je napisal dr. tine debeljak;
opremil je knjigo arh. jure vomberger

izredna knjižna novost, ki jo je izdala in založila
slovenska kulturna akcija

KNJIGO LAHKO KUPITE NA UPRAVI SKA, PRI NAŠIH ZASTOPNIKI
PO SVETU, PRI MOHORJEVI V CELOVCU, V TRSTU IN V GORICI PA
V SLOVENSKEH KNJIGARNAH.

LE z razumevanjem, s priznanjem in z velikodušno pomočjo svobodne slovenske kulturne ustvarjalnosti žejnih slovenskih rojakov v zamejstvu in zdomstvu, ki so od rojstva Slovenske kulturne akcije pozdravili njeno pojavnost in razumeli njeno poslanstvo v slovenskem kulturnem prostoru, smo zmogli delati in vztrajati teh dvajset gmotno več kot težavnih, po ustvarjenih sadovih naše dejavnosti pa več kot bogatih let.

20 – LETNICA SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE je vreden in primeren jubilej, da nam vsi naši prijatelji s svojim gmotnim darom omogočite delo še za novih 20 let.

Z vašo gmotno pomočjo, rojaki, živi žlahtna dejavnost slovenskega kulturnika v svobodi. Brez nje je slovenska kulturna plodnost v velikem svetu zapisana smrti.

france papež, za pesnika

Ta zapis je za pesnika
umrlega novembra triinštirideset –
za pesnika-vojaka, študenta.
Triinštirideset – leto ognja:
zgoraj trinajst nébes,
naša zemlja v najnižjem nebu,
pod njo devet podzemnih svetov
in v najglobljem
gospod smrti.
Poginile so ovce, živina,
odhajali so kapitani, delavci in kmetje
padali so vojaki in njihove žene.

To zapisujem na poti.
V tistih dneh sem odšel z doma
in se napotil v zemljé Urubambe
in tudi pesnik je odšel –
tragično,
s tovariši, pred zoro,
kakor gre ogenj,
ki ga zaduši pepel in pepel použije zemlja.

V molku
brezkončnega kontinenta
slišim zdaj njegov spev:
kje je tisti čas...
prvi med bogovi je bil Eros,
ki gori v noči
kot zvezda
in duša je vsa ogenj.

To zapisujem
v spomin na tistega študenta,
pesnika,
in poslušam njegove besede
o mesecu, o planini in svobodi,
o zemlji v njenih nepozabnih pomladih
in jesenih,
zdanje besede in besede pretekla
o ljubezni
in Bogu,
ko odhajam
v daljino in tiho Urubambo.

Pesem je slovenska inačica španske pesmi PARA UN POETA, ki jo je pesnik FRANCE PAPEŽ
zapel BALANTIČU za 30-letnico njegove smrti in je natisnjena za uvod v 4. zvezku Meddobja.

stotnik vinko fortuna o grahovski tragediji 1943

Dr. TINE DEBELJAK, urednik Balantičeve pesniške ostaline, je za 25-letnico Balantičeve smrti v VESTNIK glasilo slovenskih svobodnjakov včlanjenih v ZDSPB (1968, VI - 25. - 11. - 68, strani 203 do 207) napisal trojno pričevanje o pesnikovi smrti: pričevalci so takratni domobranski podčastnik, poznejši poročnik Stanko Tomažič (njegovo pričevanje smo objavili v februarjem Glasu), nekdanji žandarmerijski in poznejši domobranski stotnik VINKO FORTUNA, poveljnik vaške straže v Rovtah nad Logatcem, pa Stane Semič-Daki, partizanski poveljnik, ki je oblegel Grahovo. Semičovo pričevanje bomo objavili, brž ko bomo v posesti knjige Spomini na partizanska leta, kjer Daki popisuje grahovsko noč 23. (?) novembra 1943. Za primerjavo s Tomažičevim poročanjem pa objavljamo tokrat pisanje dr. TINETA DEBELJAKA iz Vestnika, kjer v izvlečku prinaša zapis stotnika Fortune. Dr. Debeljak trdi, da je stotnik Vinko Fortuna „svoj čas na mojo prošnjo napisal spomin na dogodek, kakor ga je doživel in kakor so mu ga pripovedovali poročnik Kranjc, poveljnik v Begunjah pri Cerknici, in poročnik Mehle, rešenec iz pogorele Krajčeve hiše. Pričevanja v celoti še ne morem priobčiti, povzemam pa iz rokopisa nekatere podatke.“ Te podatke zdaj objavljamo v GLASU, ker si Fortunovo in Tomažičevo pričevanje glede dneva napada na Grahovo nasprotujeta. Daki žalibog v svojem poročanju ne navaja datuma, kot je zapisal dr. Debeljak. Želeli bi, da dr. Debeljak Fortunovo pisanje skoraj objavi v celoti.

Piše dr. Tine Debeljak v Vestniku:

»Stotnik Fortuna podaja potek takole (samo ekscerpirano):

22. novembra zjutraj so bili poklicani v poveljstvo vaških straž, oz. organizirajočih se domobrancev, poveljnik Petrovič iz Cerknice, Kranjc iz Begunj in Kremžar, ki je v Cerknici organiziral Grahovski oddelek in je prejšnjo noč odšel v Grahovo z okoli 70 ljudmi. Tam so preleli položaj in dano je bilo povelje, naj se grahovska posadka ob prvem mraku natihoma in neopazeno umakne iz Grahova v Cerknico, kjer bo združeni držala linijo Begunje-Slivnica-Cerknica-Rakek. Do 9 zvečer mora javiti iz Cerknice, da se je povelje izvršilo. Po kosilu 22. nov. so se odpeljali na motornih kolesih nazaj v Cerknico. Z njimi je bil ves čas Balantič, ki je prišel sem kot njih prijateljski spremljevalec.

22. novembra ob 9 ponoči ni prišlo poročilo. Tudi ne vso noč od 22. na 23. novembra. Tudi ni bilo videti nič sumljivega, nobenega streljanja, morda zato, ker je vlekel veter na drugo stran. Zato je on (stotnik Fortuna – op. Glasa) šel s 3 kamioni, na katerih je bilo 5 častnikov in do 20 mož, v Postojno, da iz laških skladišč odpeljejo material za svoje ljudi. Pred poldnevom 23. novembra so tam v Postojni zvedeli za dogajanje v Grahovem. Takoj je pripravil 300 mož, da gredo na pomoč, kajti ob 11-ih se je posadka še dobro držala. Hoteli bi iti takoj po cesti ter frontalno napasti

partizane v Grahovem, kjer bi bili že lahko v eni uri. Toda nemški poveljnik, ki jih je spremljal (verjetno komandant nemške žandarmerijske posadke v Postojni – op. Glasa), je na posvetu izsilil odločbo, da gredo po italijanski meji proti Grahovem in od zadaj napadejo partizane. Slovenci so ugovarjali, da je tam pot neprehodna, toda on je vztrajal in zmagal. Šli so na tisto pot, pa nikamor prišli. Čez 3-4 ure so se vračali nazaj k Postojni in pod noč prišli v Cerknico, kjer so prenočili. Zjutraj ob 6 so krenili proti Grahovem, to je 24. novembra, in na poti srečali v vasi Martinje 7 fantov, ki so se rešili iz ognjene hiše, med njimi por. Mehle. Ko so nato pohiteli v Grahovo, so našli kadeče se razvaline Krajčeve hiše, ogorelo človeško meso, podrti cerkveni stolp in požgano cerkev, ter so nato pokopali pečeno človeško meso v skupni grob. V njem so med drugimi poveljnika Petrovič in Kremžar ter pesnik France Balantič. Vsa posadka 70 vojakov je bila uničena. Posadka v zvoniku se je držala še čez opoldne, dokler se zvonik s posadko 4-5 fantov vred ni zrušil. Zadnji branilci Grahova.

Le sedem se jih je rešilo pod vago pod cesto. Pa tudi ti so bili pozneje vrnjeni iz Vetrinja in pobiti.

Partizani so slavili zmago s harmonikami, ki so jih slišali prišli vojaki. Ti bi hoteli udariti nanje in jih zasledovati, pa je prišlo povelje „od zgoraj“, naj se opusti zasledovanje...

Fortuna omenja še dva vzroka tragedije.

Poveljnik Petrovič (iz Cerknice – op. Glasa) je šel zvečer v Grahovo, prej pa dal navodilo svoji četi 120 vojakov, naj ga počakajo, tudi če bi slišali kakšno streljanje, ter naj brez njega ne začno z akcijo. On pa je ostal v Grahovem do 11 zvečer, da je dobil še koline, in se potem vrnil v Cerknico. Po poti so partizani napadli avto, on pa ga je obrnil in se rešil v Grahovo, kjer je potem našel smrt. V Cerknici so

čakali nanj in na povelje.

In še to: prav zaradi kolin pri Krajčevih so se odločili za umik proti jutru ter niso izpolnili povelja, naj se umaknejo do 9 zvečer.

Tretji pa je bil: italijanski top (Daki, ki ga v poročanju navaja Debeljak, govori o dveh topovih. – op. Glasa), ki so ga partizani postavili na razdaljo „manj kot 100 metrov“.

lino legiša o balantiču

Slovenist in literarni zgodovinar LINO LEGIŠA je že v VI knjigi Zgodovine slovenskega slovstva, ki je pri Slovenski Matici v Ljubljani izšla leta 1969, poleg bežnih omemb na straneh 97 in 334, posvetil FRANCETU BALANTIČU tudi krajše razmišljanje na straneh 419-420, pod zaglavjem V ekspresionizmu in novi realizem. Pisanje je pospremil tudi z Balantičevim portretom (lesorez slikarja Marjana Tršarja, str. 420). V želji, da zberemo vse, kar so po vojni pisali v domovini o pesniku Balantiču, objavljamo kot prinos v skupnemu gradivu Legiševo pisanje.

... Tu kakor pri skoraj osamosvojeni Faturjevi ali izzivalno dražljivi Vipotnikovi metafori se napoveduje FRANCE BALANTIČ (1921, Kamnik – 1943). Nanj pa so zraven tega delovali Anton Vodnik, Kosovel, Kocbek, motivno in oblikovno pa zlasti Gradnik. Po navedbah Tineta Debeljaka v uvodu k posmrtni izdaji (V ognju groze plapolam, Venec, 1944) je vrsto značilnih pesmi napisal 1940, pred koncem gimnazije. V Domu in svetu je nastopil tik pred zlomom Jugoslavije. Kakor kažejo *Zasuta usta*, ki sodijo med najboljše, je znal ujeti živo predstavo stvarnosti, pa jo tudi preseči z bežnim prenosom (trta na pokopališču »išče luč z ugaslimi rokami«) in s čustveno nabito kadenco (»Joj, lep je molk s prstjo zasutih ust!«). Stvarnost je rada izbrana, v duhu domačijske tipičnosti ali folklorne obrednosti, predvsem pa vezana z metaforiko, ki se mu sipa z izredno lahkoto, drzno. Včasih je pri vsem tem nazorna in logično ustrezna, drugje je zveza nepredstavljiva, ustvarjena na slepo, kakor v omotici. Posamezni močnejši utrinki tonejo tako v bohoto impresij in metafor, ki se nesejo z

opojem besed in rim. Zato vsebina povedanega ne deluje vselej prvinsko, čeprav gre to mladostno motno vrenje ne samo skozi stopnje sanjavega hrepenenja, ampak tudi telesnega medlenja vrele krvi, ki ga tira v slo uničenja, smrti in trohnobe. Vendar je tu močnejši kakor v izpovedih, ki govorijo, kako se je rešil iz »pijanosti trohnenja«, iz rdečega ognja strasti in se v belih molitvah vrača k božji doroti in v zdravje zemlje. Če je bilo prej med pričami bridkega trenja tudi nemalo umišljenega, tematičnega, je tega zdaj več in tako je Venec (sonetni) dostikrat malo prijemljivo razlivanje. Sam pravi: »zastrt z bogastvom blaznih sem besed«. S svojo ritmično enoličnostjo je bil več ko tradicionalen. Delovale so emocionalne ponovitve na koncu verzov, sicer znane že Gradniku in Kosovelu. Najbolj nova je bila videti sproščena metaforična asociativnost, ki je šla dalje od zglednikov, je bilo pa vmes dosti naključnega, neobstojnega. Velike zamisli (venec sonetnih vencev) so pri takem nagnjenju, splošni idejni vsebini in oblikovni razgibanosti zapeljevale v razblinjeno besednost.

UREDNIŠTVO GLASA

poziva in prosi vse rojake, posebno bivše vaške stražarje in domobrnce z Notranjske in cerkniškega kota, da mu posredujejo svoje spomine, ki so v kakršni koli zvezi z dogodki v Grahovem novembra 1943 in s tragično smrtjo pesnika FRANCETA BALANTIČA. Vsak zapis, naj bo vojaško ali zasebno pričevanje in spominjanje, bomo v celoti in takoj objavili, tudi s psevdonimom ali pa brez imena, če bi pisec tako želel. Letošnje spominjanje pesnikove smrti je najprimernejši trenutek, da zberemo vse gradivo, ki je v zvezi z njegovim tragičnim koncem.

Vse dopise pošljite, prosimo, samo na naslov: Nikolaj Jeločnik, urednik Glasa SKA, Zapiola 1723, I D, Buenos Aires, Argentina.

darovi

Humbert Pribac, Avstralija, 10 dolarjev
gdč. Anica Šemrov, Argentina, 20 pesov
gdč. N. N., San Justo, Argentina, 50 pesov
N. N., Rosario, Argentina, 10 pesov
ga. Štefka Žitnik, Slovenska vas, Argentina, 100 pesov
dr. Janko Jazbec, Argentina, 100 pesov

duhovnik Jože Mejač CM, Kanada, 16 pesov
po dr. Edo Škulju iz Nemčije:

N. N., 15 nemških mark
N. N., 10 nemških mark
N. N., 10 nemških mark

I Z Š L A J E

revija

meddobje

XIII. – 4. zvezek

uredil in opremil
FRANCE PAPEŽ

vsebina

FRANCE PAPEŽ, PARA UN POETA * FRANCE PAPEŽ, PESNIŠKI JEZIK
FRANCETA BALANTIČA * VLADIMIR KOS, O KLASIČNEM PRIMERU
SLOVENSKE OBJEKTIVNE ZGODOVINE * VLADIMIR TRUHLAR, ŠEST SE-
STAYKOV IZ SLOVENSKEGA „LEKSIKONA DUHOVNOSTI“ * KAREL
RAKOVEC, METAMORFOZA V VETRU * TED KRAMOLC, OBRISI *
ALFONZ ČUK, O ODTUJITVI MODERNEGA ČLOVEKA * VLADIMIR
KOS, SEJ FRANSISKO * KRASINSKI - DEBELJAK, MOLITEV MED MAŠO
* TINE DEBELJAK, OB TRIDESETLETNICI BALANTIČEVE SMRTI * ALBIN
MAGISTER, SANCTI AUGUSTINI CONFESSIONES * LEV DETELA,
MODERNI LITERARNI SVET FRANCETA PAPEŽA * UMETNOSTNA PRI-
LOGA, NOVE STVARITVE AKAD. KIPARJA FRANCETA GORŠETA

mednarodni posvet o prepovedanem in oviranem znanju

KONEC februarja in 1. marca letos je bil v San Franciscu, ZDA, v okrilju Ameriškega združenja za pospeševanje znanosti mednarodni posvet o predmetu, ki ga je pred kratkim dramatisiral izgon Aleksandra Solženicina: „Družbeni okvir raziskovanja – Problemi prepovedanega in oviranega znanja“. Na posvet so bile povabljene tudi nekatere žrtve in priče duhovnega nasilja in omejevanja iz prizadetih dežel. Iz Jugoslavije so posebej povabili Milovana Djilasa in Mihajla Mihajlova, ki sta svetu že dolgo poznana kot vidni žrtvi pisateljskega zatiranja od strani komunističnega režima v Jugoslaviji, četudi se ta ponaša s svojo različnostjo od sovjetskega in satelitskih režimov v Vzhodni Evropi. Ker jima režim ni dal potnega lista, sta Djilas in Mihajlov poslala posvetovanju v San Franciscu kratki poslanici.

V zvezi s tem posvetovanjem so začeli zbirati podatke o posebnih primerih in oblikah duhovnega nasilja in omejevanja znanja in vednosti. Tako sta bila iz Slovenije predložena primera Edvarda Kocbeka in Maksa Kunstlja, ki kljub svojiski različnosti izpričujeta isto bistveno zlo – zatiranje svobode pisane besede in preganjanje režimu nezaželenih novic.

djilasova poslanica

V svoji poslanici udeležencem svetovnega simpozija v San Franciscu je Djilas v poetični obliki povzel razsežnost in različnost duhovnega zatiranja pod sedanjim režimom v Jugoslaviji:

„Ker mi oblasti v domovini ne dovolijo potovanja v inozemstvo, sem prikrajšan za duhovni užitek osebnega sodelovanja pri vašem posvetu. Zato pa sem v duhu še bolj vdano in koristno z vami.

Oropan pravic in pregnanec v lastni domovini že dolgih dvajset let bi težko doprinesel h kakovosti in vsebinskosti vaših razpravljaj. Moji pozdravi, izraženi s prepovedanimi mislimi posplošene osebe, bi bilo največ, kar bi mogel prinesiti, če bi mi bilo mogoče biti med vami.

Moji pozdravi so poslani v imenu pisateljev in znanstvenikov, ki so prisiljeni v molk ali v izjave, v katere ne verujejo; v imenu tistih, ki so v zaporih, ker so povedali zbadljivo šalo ali izrazili kritiko, ki je še včeraj bila dovoljena; v imenu sežganih knjig, udušene glasbe in odstranjenih slik; v imenu zasmehovanih veroizpovedi in kastrirane znanosti; v imenu tistih, na katere pljuvajo, ker se z njimi ne strinjajo; in tistih, ki jih klevetajo, ker si upajo dvomiti.

Nihče me ni pooblastil, da pošljem to sporočilo; vendar zaupam, da boste razumeli moje pomanjkanje skromnosti: težki časi me vzpodbujajo, da si kot svoje privzemam misli in hrepenenja drugih – to, česar jim nihče ne more odvzeti.

Vem, da mi bodo ti, v katerih imenu sem napisal ta pozdrav, odpustili – mi oprostili, da ne ravnam tako dobro in toliko, kot bi zaradi svojega trpljenja in upanja pričakovali. Vi in oni ste del istega neugasljivega iskanja resnice. To iskanje in utripanje sta vest in svoboda – ki pa ne priznavata niti ovir, niti meja.

V Beogradu, 27. februarja 1974

Milovan Djilas “

sporočilo mihajlova

„Čutim se močno počaščenega in bogatejšega, ker sem prejel vabilo za sodelovanje pri delu znanstvenega simpozija o tako pomembnem in aktualnem predmetu. Ker pa živim v deželi, katere oblast ne spoštuje Deklaracije Združenih narodov o prostem gibanju med rojstno deželo in svetom, nimam priložnosti, da bi vas osebno nagovoril, in ne užitka, da bi z vami izmenjal misli o usodi znanosti v našem času.

Upam, da bo vaš sestanek ploden. Odličnim udeležencem želim uspeh v ugotavljanju vseh duhovnih in ideoloških preprek, ki zavirajo znanstveno raziskovanje. Med temi zaprekami ni najmanjša fizična prepreka – nemogućnost (kot v mojem in v primeru mojih kolegov iz drugih dežel Vzhodne Evrope) svobodnega potovanja in vzpostavljanja osebnih stikov; prav ti so pogosto zelo važni za duhovno življenje

in znanstveno delo. Zato moram upati, da bodo te zapreke s časom odstranjene, morda prav zaradi naših skupnih naporov.

V Novem Sadu, 22. februarja 1974

Mihajlo Mihajlov “

primer edvarda kocbeka

Iz Slovenije je bil simpoziju predložen primer Edvarda Kocbeka, ki je podoben Djilasovemu, čeprav Kocbek ni izšel iz komunistične partije in je manj političen kot Djilas.

Kocbek je znan slovenski pesnik in pisatelj, ki je pred vojno izdal kulturnopolitično revijo Dejanje; poleg tega pa se je začel tudi drugače politično udeleževati kot neke vrste samostojen krščanski socialist. Med vojno se je Kocbek kot nekatere druge nekomunistične osebnosti in skupine zelo hitro in vidno pridružil Osvobodilni fronti sloveskega naroda, ki jo je obvladovala komunistična partija. Kljub prisilnemu razpustu vseh nekomunističnih političnih skupin v okviru OF, je Kocbek v nji vztrajal do konca vojne.

V povojni Titovi Jugoslaviji je bil Kocbek nekaj časa član slovenske republiške vlade, nato prosvetni minister v zvezni vladi v Beogradu. Leta 1949 je izšla prva knjiga njegovih vojnih spominov z naslovom Tovarišja, v kateri je v obliki dnevnika opisoval in deloma vprašujoče razmišljal o partizanskem „osvobodilnem boju“ pod partijskim vodstvom. Leta 1951 je izšla Kocbekova zbirka novel z naslovom Strah in pogum. V nji pisatelj v leposlovnem okviru in prisposodobah razpravlja o moralnih problemih in dilemah medvojne partizanstva. Ker je po besedah visokega beograjskega partijsko-vojaškega funkcionarja Kocbek z obema knjigama postal „huda vest partizanske osvobodilne borbe“, je pri režimu padel v nemilost. Izgubil je vse položaje in službene prejemke ter do leta 1964 ni smel ničesar objavljati. Živel je kot nekaj izgnanec v domovini.

V razdobju politične odjuge (1966-1971), po odstranitvi iz vlade in partije njenega kadrskega šefa in poglavarja tajne policije Aleksandra Rankovića, je Kocbek spet začel objavljati svoje spise. Po prvi povojni pesniški zbirki Groza, je leta 1967 izšla druga knjiga njegovih vojnih spominov Listina. A ob izidu o njej že niso smeli več pisati. Leta 1969-1970 je po Kocbekovi pobudi začela izhajati nova kulturna revija Prostor in čas. Skoraj zatem so mu spet prepovedali objavljanje spisov pod pravim imenom, ki je tudi sicer v javnosti proskribirano. Zdaj piše tretjo knjigo spominov, katere prvotni rokopis so mu pred leti iz stanovanja ukradli. V delu se dotika tudi povojnih razmer in razvoja na Slovenskem. V svojih delih Kocbek združuje in prepleta spominsko zgodovino, filozofska razmišljanja, z izvirnim literarnim slogom in poetično simboliko. Njegova idejna smer je blizu francoskim katoliškim eksistencialistom.

Kocbekov osebni prijatelj nemški katoliški pisatelj in Nobelov nagrajenec Heinrich Böll se kot predsednik mednarodne PEN kluba trudi, da bi Kocbeku omogočil prevode in objavo njegovih del v zapadnem svetu.

žrtev maksa kunstlja

Med prav posebne podatke o „prepovedanem in omejevanem znanju“ v našem času spada iz Slovenije skoraj neverjetni primer Maksa Kunstlja, ki ga je objavil New York Times 21. marca 1972. Vrhovno sodišče Slovenije je potrdilo enoletno zaporno obsodbo Kunstlja, ker da je (samo) oddal v poštni nabiralnik v Ljubljani osem izvodov C. Žebotove brošure „Odgovor Edvardu Kardelju“, v kateri avtor kritično razpravlja o objavljeni Kardeljevi izjavi v zvezi z Žebotovimi spisi o razvoju v Sloveniji, posebno v zvezi z znanim slovenskim „čestnim protestom“ leta 1969. Maks Kunstelj je za to svoj „poštni zločin“ dejansko celo leto odsedel. Njegov primer ponazorjuje skoraj brezmejno razsežnost nasilnega preprečevanja in oviranja režimu nezaželenega znanja in novic: od ustvarjalnih virov, do kakršne koli porabe; naslovljenci Kunstljevih kuvert so bili menda režimski prvaki.

skupni imenovalec in veznik

Zgodovinska vrednost sanfranciškega posvetovanja je predvsem v tem, da je – brez dvoma pod vplivom neustrašenega genija Aleksandra Solženicina – svetu naznanilo osnovno resnico in potrebo našega časa: Najpomembnejše je danes razlikovanje političnih režimov v tiste, ki med človekovimi pravicami posebno strogo spoštujejo pravico do neoviranega ustvarjanja in objavljanja poznanja o katerem koli predmetu, in med tiste, ki to neločljivo dvojno pravico zatirajo ali ovirajo.

Nedotakljivost te pravice je osnovnejša, kot so druge ločilnice in razlike med ljudmi in družbenimi ustroji. To je danes najširši skupni imenovalec in veznik vseh svobodnih in

preganjanih, neglede na to, kje živijo in kako se sicer razlikujejo.

Da se ob tej ločnici razmere tudi v Sloveniji spet vračajo k večjemu zatiranju, namesto k širšemu sproščevanju, kot je bilo v razdobju 1966-1971, je bilo ponovno poudarjeno v predkongresnem uvodniku v partijskem glasilu Komunist, 11. februarja 1974: „Danes obstajajo... prav na kulturnem področju tudi odpori proti politiki ZKJ... (Zveze komunistov Jugoslavije – op.) ZK ne more dovoliti, da bi v naši družbi javno in nemoteno delovali protisocialistično in protimarksistično opredeljeni posamezniki, skupine in frakcije...“

CIRIL ŽEBOT

obletnice

700 - letnica sv. tomaža akvinskega

KATOLIŠKI, pa tudi nekatoliški svet praznuje letos 700-letnico smrti sv. TOMAŽA AKVINSKEGA, prav gotovo enega največjih cerkvenih učencev. Komaj 49 let je imel, ko je umrl v benediktinskem samostanu Fossanova, 7. marca 1274, na poti na 2. lyonski koncil, kamor ga je bil papež pozval kot strokovnjaka za teologijo.

Zunanji okvir, v katerem se je odigravalo vse prekratko življenje „angelskega“ učenika, kot Tomaža nazivlje Cerkev v svojih uradnih dokumentih, je kaj preprost. Rodil se je na gradu Rocasecca v južni Italiji leta 1225, sin družine s številnimi otroki. Po krvi je bil v sorodstvu z dvema najslavnejšima rodbinama tistih časov: po očetovi strani je bil nečak kralja Friderika Barbarosse, po materi pa je bil normandske plemiške krvi. A Tomažu ni bilo usojeno, da s politično ali vojaško dejavnostjo veča ugled rodbine. Storil je to na duhovnem polju kot genialen filozof in teolog, predvsem pa kot velik svetnik.

Bog je bil Tomaža na njegovo poslanstvo v Cerkev dobro pripravil. Po naravi je bil mladenič obdarjen z ostrim, hitrim in prodirnim umom, ki mu je pomagala še živahna domišljija in za nameček še odličen spomin. Po značaju in vzgoji je bil Tomaž velik prijatelj samote, ki človeka neprisljano vabi k razmišljanju. Verjetno se mu je ta prirojena ljubezen do samote še povečala v benediktinskem samostanu Montecassino, kamor so starši komaj petletnega otroka dali menihom v prve šole. Tu je kot oblat živel skoraj deset let. V lepoti božje narave, ob ubranem liturgičnem petju, z resnim študijem in pokoren strogi redovni disciplini se je Tomaž pripravil na poznejše poslanstvo.

Proti volji domačih, ki so si želeli, da bi jim Tomaž kot cerkveni knez povečal ugled in bogastvo, se je 19-letni študent filozofije v Neaplju odločil za vstop k dominikancem, red, ki ga je bil nekaj let prej ustanovil sv. Dominik.

Mladega meniha so poslali v Köln, kjer se je pod vodstvom drugega genialnega dominikana, magistra Alberta Velikega, nekaj let posvečal študiju filozofije in teologije. Albert je brž spoznal, kakšen duhoven zaklad mu je Bog izročil v varstvo. Ko so ga poklicali za profesorja v Pariz, je vzel s seboj svojega učenca in mu s svojim vplivom zadobil profesuro na pariški univerzi. Tomaž je bil za takšno mesto premlad, zato mu je moral dati Rim posebno dovoljenje. Skoraj se je izkazalo, kakšna pridobitev je bil Tomaž za Sorbono, takratno največjo evropsko univerzo. Skoraj čez noč je postal središče zanimanja in obučevanja študentov in profesorjev, pa tudi predmet črne zavisti. Začel je učiti po novi metodi. Posebno pozornost, pa tudi nasprotovanje pa je vzbudil, ko je začel svoje slušatelje seznanjati z Aristotelom in jih navduševati zanj; v tedanjem avguštinsko usmerjenem Parizu je bilo takšno početje nekaj neznačilnega in nad vse smelega. Prvi Toma-

žev življenjepisc takole popisuje prva tri leta njegovih predavanj na Sorboni: „Uvedel je nova vprašanja v svoja predavanja; začel je podajati teološki nauk na nov in jasn način in nove dokaze je razvil. Nihče od tistih, ki so ga slišali učiti po novi metodi in reševati dvome pa težave po novih osnovah, ni dvomil, da je bil na poseben način razsvetljen od Boga.“

Ko je papež Aleksander IV. zvedel za genialnega mladega dominikanca, ga je hotel imeti na svojem dvoru za papeškega teologa. Tako se je Tomaž vrnil v svojo italijansko domovino, kjer je v Rimu ostal polnih devet let. Nadaljeval je s poukom in pisanjem. Med najvažnejšimi njegovimi spisi sta Summa contra Gentiles (Filozofska Suma), napisana za misijonarje, pa Summa Theologica (Teološka Suma), njegovo najbolj zrelo delo; pisati jo je začel med bivanjem v Italiji. Na papeškem dvoru je spesnil tudi znane himne v čast Najsvetejšemu, ki so še danes v Cerkev v veliki časti.

Že ožarjenega z aureolo največjega živečega teologa so ga znova poklicali v Pariz. A tu je bil le za kratko dobo. Dve leti pred smrtjo ga najdemo spet v Italiji, tokrat na univerzi v Neaplju. V začetku leta 1274 se je odpravil ponovno na sever, v francoski Lyon. Pa ni prispel do tja. 7. marca ga je na poti doletela smrt.

Tomaž Akvinec je izreden filozof in teolog. Kot filozof ima morda glavno zaslugo v temle: da je filozofiji osvojil čast in mesto samostojne vede z lastno metodo in z lastnimi dokazi; pa da je racionalno Aristotelovo filozofijo postavil v službo krščanske teologije, Aristotelovo miselnost nekako krstil.

A Tomaž je filozof le, ker hoče biti in je predvsem teolog. Vrhunska načela Aristotelove filozofije so se pod njegovo spretno roko spremenila v načela spekulativne teologije. Tako smo prišli do tomizma, ki je čudovita sinteza vere in razuma, filozofije in teologije. To sintezo je sv. Tomaž dognal in svetu slednjič posredoval v svoji Teološki Sumi, ki je pač še vedno vrhunska stvaritev katoliške teologije. O njej je zapisal kardinal Kajetan, njen prvi in tudi genialni komentator, da v tem delu nobene besede ne manjka, pa tudi odveč ni nobena. Teološka Suma je še danes neprekošljiva stvaritev, ki jo odlikujeta zlasti čudovita arhitektonika obravnavane snovi in prepričevalna moč njenih dokazov. Nič čudnega tedaj, če je Cerkev že izdavnja priporočala in celo nalagala svojim teologom dolžnost, da se pri študiju teologije drže metode in argumentov Teološke Sume Tomaža Akvinskega. Tudi nedavni 2. vatikanski koncil naroča učencem teologije, „naj skušajo poglobiti umevanje odrešilnih skrivnosti in odkriti njih medsebojno povezanost pod vodstvom sv. Tomaža Akvinca“.

A LOJZIJ KUKOVICA

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide dvanaestkrat na leto. Ureja ga Nikolaj Jeločnik, Zapiola 723, I D, Buenos Aires, Argentina. Tiska ga Editorial Baraga SRL, Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

* Editor responsable Slovenska kulturna akcija. (Acción Cultural Eslovena), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. * Za podpisane članke odgovarja avtor.

CORREO ARGENTINO Sec. 6 y 7 (B)	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1209421